

NICOLAI VERNVLÆI
HENRICVS OCTAVVS
SEV
SCHISMA
ANGLICANVM
TRAGŒDIA

quam edidit

THOMAS M. NVDIPES

TILBVRGI
2020

NICOLAI VERNVLÆI
HENRICVS OCTAVVS TRAGÆDIA

NICOLAI VERNVLÆI

HENRICVS OCTAVVS
SEV
SCHISMA
ANGLICANVM
TRAGŒDIA

quam edidit

THOMAS M. NVDIPES

TILBVRGI
2020

ISBN 978-90-808719-8-4

Uitgeverij Stilus, Tilburg: www.stilus.nl/vernulaeus

Omnia iura reservantur © 2020 Thomas M. Bervoets, Amsterdam

PRÆFATIO

Oblitteratus ac nostra paene aetate in oblivione iactus videtur NICOLAVS VERNVLÆVS (*Nicolas de Vernulz*)¹, humanista, regis (Philippi II Hispani) assetator, qui Robelmontii (*Robelmont*) in magno ducatu Luxemburgensi anno 1583 natus patre, in exercitu regio apud Belgas centurione, catholica educatus religione, studiis in universitatibus Treverensi et Agrippiniensi perfectis, ab Ioanne Baptista Gramayo (*Jean-Baptiste Gramaye*), professore eloquentiae publico illo nobili, invitatus est, ut Lovanii in paedagogio² nomine Porci, ducto a taberna eiusdem nominis auditorio opposita³, rhetoramicam doceret. Abhinc trienium in Gramayi locum successit, paulo post professor linguae Latinae in Collegio Trilingui Busludiano illo illustri factus, ter universatis munere annuo rectoris functus est magnifici.

Vir fuit in utravis oratione excellens, attamen stilo quam voce promptior, et scribendo quam dicendo (ob raucitatem quandam, qua a natura primisque vitae annis laborare solebat) praestantior. Incorruptam Latini sermonis integritatem cum elegantia observans verborum, existimator doctus opera non pauca litteris mandavit de variis materiis cum sacris (nam presbyter erat et theologiae licentiatus), de religione, de moribus, tum profanis, de rebus antiquis gestis, de rebus civilibus publicis, de regno Habsburgensi, cuius historiographus factus erat, de universitate Lovaniensi ipsa, cuius historiam tribus libris colligavit, multa de arte dicendi deque eloquentia, in quibus orationes rhetorum Porcensium⁴ ad iuventutem in rhetoricis exercendam moribus usque ad saeculum proximum medium et amplius repressae usui fuerunt.

¹ Vitam eius exposuit Henningus Witten in Memoriae philosophorum, oratorum, poetarum, historicorum et philologorum nostri seculi clarissimorum renovatae decade quinta, Francofurti a. 1679 edita, p. 90 et seqq.

² Constabat tunc temporis studiosorum universitas sive studium generale ex corporibus liberis et iuris sui, ut collegiis et paedagogiis variis, quorum in aedibus et vivebant studiosi et audiebant.

³ Porcenses amavisse porcinam videntur etiam, quippe cum PORCUS ALIT DOCTOS eorum esset dictum.

⁴ Rhetorum Collegii Porcensis inclytae Academiae Lovaniensis orationes, Lovanii a. 1645 editae.

Nullas a scribendo ac commentando sibi dans ferias, docendi assiduitate ac labore confectus, anno 1649 vita decessit Lovanii, qui mortuus in sacello S. Caroli Borromaei iuxta sibi familiarissimi Erycii Puteani, paeclari illius Latinitatis professoris, tumulum sepultus est.

Quamquam magna auctoritate floruit aetate illa, nostra autem plus valet Vernulaeus poeta: tragodias enim quattuordecem posteritati reliquit, de variis argumentis ab antiquis usque ad tempora ipsius, a Flavio Iulio Crispio imperatore ad Albertum ducem Fritlandum (*Albrecht von Wallenstein*), quae a studiosis Porcensibus publice exhiberi solebant, quo in genere subinde academicci omnes prae ceteris palmam ei deferebant. Quo factum est, ut artes ludicrae hae academicae, iam in provinciis Belgii Foederati septentrionalibus paene extinctae, in Hispanicis promoverentur, propagarent quas posthac ordines religiosi primusque iesuitarum.

Res, quae hac in tragedia nostra agitur, est Henrici VIII (1491-1547), Angliae regis, qui, divertio cum uxore Catharina Aragonensi facto, Annam Bolenam (*Anne Boleyn*) in matrimonium ductam Angliae reginam fecit novam, Angliam ipsam ab ecclesia divellit catholica, se ipse denique Anglicanae declaravit caput. Ad quam scissuram, sanguine intinctam catholico, oculos spectatorum advertit poeta et aures. Partes igitur suas agunt Thomas eques Morus (*Thomas More*), qui ob constantiam fidei suam securi feritur, et Ioannes senex Fisherus (*John Fisher*), episcopus Roffensis (*Rochester*), cui eadem de causa idem accidit, quibus tamen quadringentos annos ad 1935 exspectandum fuit, donec a Pio XI papa consecrati sunt. Henricus ipse tamquam tyrannis crudelis repraesentatur, omnia ad suam utilitatem referens, Bolenae meretricis deperditus amoris. Suum ludum obscurum et Thomas ludit Volsaeus (*Thomas Wolsey*) cardinalis, regni cancellarius, qui, Ioannem Longlandum (*John Longland*), regis poenitentiarium patrem, consiliis implicans suis, famam, vim, opes postea perdet totas. Apud iudices pro Henrico causam dicit Franciscus eques Brianus (*Francis Bryan*), inferni iste vicarius, ut ab Henrico dictus est ipso; Catharinae causam defendunt Guilhelmus Varamus (*William Warham*), archiepiscopus Cantuariensis (*Canterbury*) et Nicolaus Rydlaeus (*Nicholas Ridley*), utriusque iuris peritissimus. Henrico admonente, ne sit mora, rem ad finem perducit Thomas Cranmerus (*Thomas Cranmer*), Varamo mor-

tuo, archiepiscopus factus, qui coronam imponit Bolena. Vxoribus posteris quattuor silentio praeteritis, Henricus senior, obesus et mancus ac male validus ad vitae exitum vocatus miser, scelerum commissorum remissione a Deo implorata, animam agens et actam efflans concludit fabulam, extrema in tragœdia poeta fore pio sperante, ut Anglia haeretica in gremium matris ecclesiae olim redeat catholicae.

Non modo viri feminaeque veri, sed etiam personae allegoricae in scaenam producuntur, ab altera parte Haeresis ipsa cum suis, ab altera Religio catholica suis comitata, quae sermonibus demonstrant, quae animi commotiones sint Henrico Bolenaeque et aliis, quique eos motus pellant interiores. Amplificantur quidem hae res ita, ut poetæ illa visae sunt memoria, nobis leviter surridentibus nostra.

Fabula enim ipsa opere continetur Nicolai Sanderi, qui discessio-nis historiam ab Henrico VII patre usque ad Elisabetham I filiam mor-tuam tribus libris copiose sed diligenter et accurate stilo quidem catho-lico conscripsit totam.¹

Sanderus in comitatu Surriensi (*Surrey*) ad annum 1530 natus, studiis iuris canonici in Collegio Novo Oxoniensi (*Oxford*) perfectis, regius professor Oxonii docuit usque ad annum 1559: cum in parla-mento lex de regia supremitate (*Act of Supremacy*) esset redintegrata, Elisabetha I regnante, utpote catholicus qui esset, Angliam reliquit, quo umquam reversurus non iam erat. Romae presbyter ordinatus, ad divi-nitatis doctorem promotus est. Theologiae professor ascriptus, aliquot annos docuit Lovanii. Gregorio XIII papae de rebus religiosis consilia-tus Anglicanis, a pontifice missus est ad Philipum II Hispanum, ut eum ad bellum Angliae inferendum hortaretur, quod is recusavit. Nuntius papalis in Hiberniam missus, se rebellantibus aggregavit, ubi, militibus Elisabethianis instantibus, anno 1581 periit.

In Anglia quidem opus libenter receptum omnino non est ac vel totum reiectum. Scripsit quidam²: ‘Quamquam in famoso isto Sanderi

¹ Nicolai Sanderi (*Nicholas Sander sive Sanders*) *De origine ac progressu schismatis Anglicani vera Historia*, tribus libris conscripta, aucta per Edovardum Ristho-num, et impressa primum in Germania, denuo locupletius et castigatius edita Romae a. 1690.

² Franciscus Masonus (*Francis Mason*) in libro *Vindiciae ecclesiae Anglicanae sive De legitimo eiusdem ministerio*, Londini edito a. 1646, p. 351.

de Schismate libello mendaciorum numerus cum linearum multitudine certare videatur, ...’.

Henricus autem cum sua Bolena regium famosum facti sunt par: de utroque a viris feminisque doctis conscripta sunt permulta, quae omnia enumerare est longum, unde nostra quidem memoria satis appetet nec mentitum esse Sanderum, nec falsa affinxisse. Despuendi in Anglia operis fortasse fuit causa, quod Bolenae stirpi diffisus est sanguineae, cuius matrem Elisabetham Hovardam, Thomae equitis Boleni uxorem, quondam amaverit Henricus. Num Anna huius esset filia, de hoc in rete omnium gentium certatur etiamnunc.

Vt ad ceteras, sic Vernulaeus et ad tragoeidiam componendam hanc, quam spatio dierum octo scripsisse dicitur¹, exemplum secutus est Senecae, cuius vis et praesentia in earum structura, numeris, verbis sunt perspicuae. Fabula est omnis divisa in actus quinque, quorum quisque lyrice absque ultimo concluditur parte. Hoc libro nostro actus quisque summario praeceditur. Locutorum verba numerose per senarium cadunt iambicum, loci melici autem in primis per iambicos dimetros et anaepesticos: e tali anaepestico integer chorus est extremo in actu primo, secundi autem dimetrum sequitur iambicum. Chorus extremo in actu quarto anaepistica et invicem iambica subit metra. Chori vero versus post tertium actum ex numeris constant variis: dactyla metra, iambica, anaepistica, sapphica inter se commutantur, quibus cum perturbationes huius actus, tum discordiae luculente redduntur et apte. Ceterum poeta ita facultatibus abusus est metricis, ut verbum quodque cadat in locum proprium suum, ex quo modulus auditu efficitur iucundus. Vt facilius clara voce pronuntiari possint, verba notis longitudinem vocalium indicantibus ornavimus omnium.

Cum Vernulaeus imprimis ad discipulos eloquentia instruendos tragoeidas composisset suas, quas ipse Porcenses docere solebat, lingua, in eis qua usus est, dicendi flosculis scatet, qua in arte poeta magistrum se praebuit optimum. Versus hi firmi ac fortes, qui conditi nostra videntur aetate, aures afficiunt nostras admiratione ac voluptate.

¹ Antonius Davaeus (*Antoine d'Ave*) in laudatione, hexametris scripta versibus, in exemplo primo impresso extremae tragoeidiae adiuncta: ‘Teste loquor praesente; vide hic metrumque stylumque, lector, opus solum octidui.’

Tria huius tragoediae exempla impressa Vernulaeo vivo et paulo post in lucem sunt edita¹, quae mendis typographicis inter se differunt tantum, quae quidem nostro hoc libro correcta sunt, in quo autem orthographiam verborum atque interpunctionem rationibus aetatis accommodavimus nostrae. Nonnullis a genuinis abhorrentibus partibus, tragoediae verba in Batavicum anno 1662 conversa sunt a Francisco Guilhelmo quodam Zeebots.² Egregie in Anglicum translata est fabula tota in Ludovici Scusteri libro³ doctissimi, anno 1964 edito, quo versus et Latini, quamquam paucis cum mendis, sunt redditi, rebus gestis cum eis contextis copiose annexi et scitu dignis ceteris. Quo libro etiam theatri academicii Lovaniensis continetur historia.

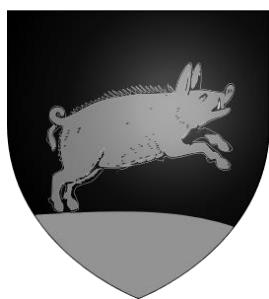
Mirabili hac tragoedia tam fruaris legendo, lecturus qui es, quam nos fructi sumus edendo. Opusculo demum hoc nostro NICOLAI VERNVLÆI, tragici illius poetae clarissimi, nomen laudemque iam prope senescentem ab oblivione hominum ac silentio nos vindicavisse speramus.

Amstelodami, Thomas M. Nudipes

¹ 1. Nicolai Vernulaei Henricus octavus seu schisma Anglicanum tragoedia, Lovani apud Philippum Dormalium a. 1624 edita; 2. Nicolai Vernulaei Tragoediae decem nunc primum simul editae, Lovanii apud Ioannem Oliverium & Cor. Coenestenium a. 1631; 3. Nicolai Vernulaei Tragoediae in duos tomos distributae, Lovanii apud Petrum Sassenum & Hier. Nempaeum a. 1656 editae.

² Francisci Guilielmi Zeebots tragoedia *Hendrik den viii, Koningh van Engelant ofte scheuringe van Engelant ende 't afwijken van 't Catholieck geloof*, Lovanii a. 1662 edita.

³ Ludovici A. Schuster, maristae fratris, liber *Henry viii, a Neo-Latin drama by Nicolaus Vernulaeus, Agustini (Austin) in Texania (Texas)* a. 1964 editus.

AD LECTOREM TRAGŒDIÆ ARGVMENTVM

Nulla fabula aut figmentum in hac tragoedia est, lector, en historiam compendio tibi do, Arthurus natu maior Henrici Octavi frater cum Catharinam catholicorum Hispaniae regum filiam uxorem duxisset, ea ob infirmam tenerae aetatis valetudinem minime cognita fatis concessit. Illam de Pontifici Summi venia, ut inter Hispanos Anglosque pax confirmaretur, Henricus Octavus uxorem accepit, et ex ea filios tres, duasque filias, (ex quibus sola Maria, utrique parenti superstes fuit) genuit. Annis in hoc matrimonio viginti consumptis, Henricus Octavus Catharinam, religione, ut prae se ferebat, motus, quod uxor fratri sui fuisset, re autem vera, ut Annam Bolenam, quam deperibat, eius loco supponeret, repudiavit. Approbare cum has nuptias Romanus Pontifex Catharinaeque repudium non vellet, Henricus in ecclesia Anglicana primatum sibi arrogavit, et eorum qui voluntati suaे obsequi nolebant, sanguine sancivit. Inde illi tot in Anglia Hibernaque martyres, et istorum a catholica religione regnorum defectio. Vna enim et hac sola occasione in Angliam, tributariam olim Romanae ecclesiae provinciam haeresis irrepsit. Faxit Deus, ut aliquando sapiat, et redeat. Vide praeter alias Nicolaum Sanderum in Libro de Origine ac Progressu Schismatis Anglicani.¹

Nicolaus Vernulaeus

¹ Vide annot. primam in Praefationis extrema p. iii.

PERSONÆ TRAGŒDIÆ

 Henricus rex
 Catharina regina
 Maria Catharinae filia
 Thomas Morus
Ioannes Fisherus, episcopus Roffensis
 Laurentius Campegius
 Thomas Volsaeus
 Ioannes Longlandus
 Thomas Cranmerus
 Franciscus Brianus
 Guilhelmus Varamus
 Senatores
 Anna Bolena
 Aloysia Mori uxor
 Margareta Mori filia
 Haeresis
 Luxuria
 Impietas
 Tyrannis
 Religio catholica
 Ratio
 Pietas
 Clementia
 Angelus
 Chorus virginum
 Chorus exulum catholicorum

ACTVS PRIMVS

Haeresis, cum pessum statuisse Angliam dare libidines regias instigando Bolena, ad id assequendum suorum cuique suum tribuit munus. Rex, libidine latus, licentiam sibi regi esse putans tantam, amorem confitetur Bolena, quae vero ei nisi marito se negat. Calamatatem Brianus providet magnam instantem. Volsaeus, qui suis motus causis amoris favet regio Bolena, primum consilia cum Longlando communicat sua, deinde una cum eodem regem ipsum de matrimonio Catharinae iure irrito ipso certiores facit, hortans, ut a pontifice iudicium petat novum. Henricus, occasione ex improviso oblata utens libenter, pietatem autem et clementiam et rationem neglegens, Longlando mandat curare, ut pontifex iudicem dicat, qui matrimonium sit dissoluturus. Multis cum lacrimis virgines praedicunt maximos Angliae dolores regisque ruinam.

SCÆNA I *Haeresis, Luxuria, Impietas, Tyrannis*

Haeresis:

Orbem sepultum, lūcis immūnēs domōs
taetrumque linquō noctis īfernae chaos,
genitrīx nefanda fraudum et saevae parēns
crūdēlitātis, Haeresis. Tītān, tuōs
absconde vultūs, flammeī occidiās petant
undās caballī, nūlla lūx spargat diem,
et ipsa noctis parvula obscūrum tegat
vēlāmen astra. Tartarī rūpī forēs
cālīginemque noctis aeternae induī.
Ēn horret ipse mundus, et passū meō
concuissa tellūs trepidat : hoc ōmen mihi est.
Bene est, abundē est, fīat hoc, fīat scelus,
quodcumque mente mōlior dīrum, novum,
inūsitatūm, trīste, terribile, efferum,
et quod Britannus nescit. Anguineum hoc caput
et vōs, sorōrēs, testor, et Stygis arbitrum
et quī tremendam flēbilī tundit domum
horrōre Phlegetōn : versa iam, versa Anglia

latus in ruñam flectet, et pestem trahet.
Britanna tellūs, hāctenus celsum caput
et extulisti nōbilēs caelō manūs.
Fideī Quirītum iam sit indultum satis
Rōmaeque sacrīs. Ille Tarpēiā tonāns
ē rūpe rēctor Angliae quondam suae
nunc iūra perdat, fūnera et dīrās necēs
numeret suōrum ; ferre quī Rōmam queunt,
paucī hīc cruentō fīnient fātō diem.
Mea ista tellūs, rēgis Henrīcī meum
libīdō rēgnū sanciet : nempe hoc ratum est,
ubīcumque surgit haeresis, surgit nefās.
Et scelere semper nāscimur ; quisquis Deō
āmēns rebellat, sceleris īfandī est reus.
Certa iam sunt auspicia ; Venerem suam
rēx ustulātus dēperit ; nātam suam
et quam nefandō genuit incestū¹ pater,
habēre iam vult coniugem. Frūstrā tuum
ab urbe lentā fulmen excutiēs manū,
pater Quirītum ; sōla plūs poterit Venus
quam tot minārum plaustra. Iam tandem meae
tandem sorōrēs, pergite. Hīc partēs tuae,
Luxuria, prīmae suntō, fēcundīs alēs
flammīs amōrem ; torreās rēgis iecur,
et intus altō vulnere in flammās eat.
Luxuria: Nostrīs perustus īgnibus tōtus furit.
Ūnum est Bolēna rēgis īdōlum ; vel hanc
sociāre mēns est coniugem, et prīmās torī
violāre lēgēs, vel piae Rōmae sacrās
nōn ferre lēgēs. *Haeresis:* Alter est sceleris gradus,
Tonantis īrās, lēgis hūmānae minās,
et quicquid ille montibus septem tonat
prīnceps sacrōrum, temnere. Impietās, tuum est

¹ Lege Praefationis p. iv de Bolena stirpe sanguinea.

mūtāre rēgis pectus ; aut dūcat suam
dēmēns Bolēnam, aut iūra Tarpēī patris
contemnat audāx. *Impietas*: Rēgis hoc animō sedet ;
et dum voluptās paelicis pandit sinum,
caelī recēdit cūra. Quem captum Venus
amplexa stringit, ūnicum nūmen colit
Venerisque nūmen. *Haeresis*: Nūmen hoc ūnum volō.
At cum cruōrem sitiat et dirās necēs
quīcumque mollis, nunc tuae partēs erunt,
Tyrannis. Igitur efferā mentem et manum :
exilia, caedēs, sanguinem effūsum velit.
Tyrannis: Et efferātum et mente crūdēlem impiā
agitābō rēgem ; dum suō dēmēns sinū
stringet Bolēnam, rēgiōs pāscet cruor
effūsus oculōs. Ūnicō ēdictō necēs
plūs mīlle sparget : sanguine undābunt viae,
cadāverumque longa dūcētur struēs.
Haeresis: Ēn ipse ; rēgem cingite āctūtum simul ;
īnstāte circum, sauciī cordis forēs
pulsāte, amāns āmēnsque sit, nec sit suus.

SCÆNA II
Henricus rex, Luxuria, Impietas, Tyrannis

Henricus rex:

Equidem serēnum fulget ē scēptrō iubar,
et ista splendet purpura, et sacrae micat
diadēma frontis. Nempe sīc fūcō tegit
fortūna rēgēs, sīc dolō innectit decus.
Decus istud altī verticis quantum nitet ?
At intus arctī pectoris cūrae gemunt.
Frontem serēnat fulgor, at pectus dolor
intus flagellat. Quicquid exōrnat, premit ;

quicquid serēnat, īficit, quicquid micat,
ācrī dolōre mordet, et tandem necat.
Ūna est, dolōrem quae mihi tantum facit,
ūna est Bolēna ; fascinō nam mē suō
occīdit illa ; rīsus et fōrmae lepōs
et ūris illa grātia et vernus decor
istud perūrunt pectus, et flammās alunt.
Ūnō trucīdant lūmina aspectū comae :
animum hunc amōris vinculō blandō ligant.
Tot hīs et illīs imperō populīs potēns,
ūnī Bolēnae serviō : rēx sum, et miser
sum servus īdem. *Luxuria*: Perge, rēx, hoc scīlicet
rēgnāre tandem est, velle quod mentem iuvet.
Quīcumque amōre pectus accēnsum gerit,
servīre nescit ; iūris et lēgum simul
nexum resolvit. Rēgiī vultūs decor,
virīlis aetās, ūtium, mēnsae, quiēs
aliquid requīrunt, quod tuus nescit pudor.
Henricus: Vtinam licēret ! Cūra nōn animum levis
trīstem flagellat ; īgnibus carpor novīs,
impletque celsa rēgiōs coniunx torōs.
At hoc Bolēna pectus, hanc mentem trahit.
Rēgīna placuit. *Lux.*: Languidum et maestum trahet
idcircō pectus ? Veneris haud mīles novus
in arma prōdīs : tua sī forsā placet
Bolēna rēgī, placeat, et thalamum impleat ;
implēvit illum māter, implēvit soror.¹
Henr.: Vtinam licēret ! Quae placet, nōn sīc cupit
placēre rēgī ; coniugem oppōnit meam.
'Amāre paelex nōn volō, coniunx volō
sīc', inquit illa ; nuptiārum vult fidem.

¹ Sanderus (vide annot. 1 in extrema Praefationis p. iii) in p. 34: 'Rex igitur cum, et matrem prius, et postea Mariam filiam Bolenam pro concubina tenuisset, demum ad alteram quoque filiam Annam Bolenam, animum adiicere coepit.'

Lēnīmen aegrō pectorī nūllum facit.
Haec misera sors est rēgis, hoc vulnus meum,
et ūsque et ūsque vulnus excruiciāns meum.

Impiet.: Et amās, et haerēs ? Nōn habet lēgēs amor ;
solvendus iste cordis imbellis pudor.
Etiam monarchīs multa, quae nescīs, licent.
Alēsne vīvam pectoris laesī facem ?
Et aestuābit cordis accēnsī furor,
suspīriōsīs dum trahis vōtīs diem ?
Cōnsilia quaere, et, quod placet, vōtum occupā.
Dissolve quicquid impedit ; rēgī licet,
rēgī placēre quod potest. *Henr.*: Una haec placet,
vereor tumultūs ; Caesar¹ et rēgēs² scient,
sī quid movēbō ; nec satis forsitan meus
probābit Anglus : interim occumbō miser,
vīvēnsque et ardēns iam meōs mānēs ferō.
Bolēna, quō mē, quō, Bolēna, mē trahis ?
Tyrannis: Heu lensus ardor ! Occupā vōtum manū,
dolēre rēgēs nōn sciunt : quisquis potest
aliōs sevērus cōgere, hic numquam dolet.
Prīvāta languent tēcta, nōn aulae gemunt,
optāre possunt cēterī, at rēgēs iubent.
Sī quis probāre nōn volet, quicquid volēs,
ostende ferrum ; verbera et minae et necēs
vulgus coercent. Nōbilēs quōsdam favor,
aliōs in istud, quod volēs, terror trahet.

Henricus: Hērois in mē est sanguis et dīus vigor.
Manet hoc repostum corde, quod mundus tremat.
Est turpe rēgem pectoris flammam patī.
En illa ; mediīs aestuor praecordiīs ;
ut videō, ut aeger occidō ; nūtū meum
hoc pectus ūnō sauciat, mihi mē abstrahit.

¹ Carolus V imperii Romani sacri imperator.

² Franciscus I rex Francogallicus.

SCÆNA III
Bolena, Henricus, Brianus

Bolena:

Quid, rēx ? Quid istō maestus obtūtū novōs
animō dolōrēs claudis ? Émergat iubar
mentis serēnae ; sōla māiestās iacet
dēiecta, maesta, languida et cūrīs gravis.
Ēn cerne Phoebum, fulget, et clārum caput
ostendit orbī, et aetheris magnī chorōs
radiīs serēnat aureīs, tū, rēx, tibī
incubis ipsī : discute hoc, quicquid tuum
obnūbit animum. *Henricus:* Sōla cum praeſēns ades,
mēns nūbilāta p̄iſtinum admittit iubar.

Tū cūra nostra es mentis et noſtræ vigor.

Bolena: Dēpōne cūrās, ōtium rēgēs beat ;
vacāre lūdīs tunc solent, et tunc suōs
habent amōrēs. *Henricus:* Sōla tū noſtrōs habēs.

Admitte cūram, saucius prō tē hanc gerō.

Bolena: Prō mēne cūram ? Vīve, rēx, laetus tibī,
ego laeta rapidīs trādidī cūrās Notīs.

Mēns laeta citharās poscit et svāvēs iocōs
mollēſque saltūs ; cum volēs, iungō manum.

Henr.: Animumque iungās ; magna pars cordis meī es
et magna cūrae. Crēde, iūrātus loquar :
amōre pectus vulnerās lentō meum,
et sōla noſtri pectoris flammās alis.

Coniunge vōtīs, dum licet, animum meīs.

Bolena: Ignōſce rēx, iūrāta mēns haec est mihī.

Hanc castitātis nēmō dēcerpet rosam,
niſi sit marītus. *Henricus:* Crēde mē spōnsum tibī.

Bolena: Fit spōnsus ille, quī prius iūrat fidem,
spōnsamque dūcit ; coniugem iam, rēx, habēs ;

rēgīna thalamī facta cōnsors est tuī.

Henricus: Tū iuncta rēgī, cum volēs, coniunx meō
amōre fīēs : sit satis, quandō placēs,
et vulnus istud pectorī quandō facis.

Amōre pīma semper et vōtīs eris.

Bolena: Rēx parce, virgō nuptiās sacrās volō.

Haec certa mēns est, rēgium patiar libēns
sed virgō amōrem : discute hās cūrās tuās.

Pāx parta rēgnō est, Mārtius cessat labor,
fēlīcitatis dōna nē temnās tuae.

Recreāre mentem fās sit. *Henricus:* At per tē mihi,
Bolēna, fās sit : cordis īdōlum meī es,
amōre victum iam tuō rēgem vidēs.

Bolena: Amōre victus coniugem fac mē tuam.

Amāre tantum coniugem possum meum.

Sed ista linque ; vulnus augēscit morā,
et cūra mordet ācrius, quandō placet.

Vtinam licēret, quod cupis. Nunc dum licet,
aetātis istud perdere haud fās sit decus.

Levāre maestam iam decet mentem iocīs,
cūrāre rēgēs nōn solent, quod nōn placet ;
annōsque trīstēs semper ūdērunt suōs.

Fac aula cantū personet ; saltūs novōs,
alloquia blanda tempus hoc pācis petit.

Henricus: Eāmus, aulam laeta tū mēcum subī.

Brianus: Ēn ille rēgis ardor, ēn rēgis facēs.

Ūna est Bolena rēgis incēnsī Venus.

Amōre tōtus vincitur, tōtus perit.

Et tōtus illam dēperit. Dulce est malum ;
calamitātem naufragus quaerit suam,
et illa virgō scīlicet, cautō virum
dum quaerit astū, rēgium poscit torum.

Muliere cautā pēius haud ūllum est malum.

Sermōne pectus laedit, atque oculīs nocet.

Iūrandō semper fallit, amplexū necat.
Sed ēn, nec errō, cernō Volsaeum, gravis
rēs agitur intus, cūra sollicitum tenet.

SCÆNA IV
Volsaeus, Longlandus, Brianus

Volsaeus:

Longlande, rēgis in tuā est manū salūs,
ut ecce amōre tōtus īsolitō furiū ?
Nescit quiētem, quisquis hanc flammam gerit.
Amor potīrī cum nequit, tunc fit furor.
Scīs ipse, magnī quod volunt rēgēs, sibī
licēre cupiunt. *Longlandus:* Impetū rēgēs agunt
plērumque tantum ; quod volunt, idem iubent,
cum fervet aetās, cēdere haud cuīquam sciunt.
Lēx est voluntās. *Vols.:* Irritum numquam volunt,
quod velle possunt ; sit tamen vōtīs modus.
Rēgis salūtem quaerere, hoc mūnus tuum est,
modum docēbō. Crēde, nam caelō loquor
Deōque teste ; pectus hoc nostrum Tonāns
animīque cūrās cernit ; hoc ūnum volō :
aeterna nostrī certa sit rēgis salūs.
Silēre vellem, quod tamen cōgor loquī.
Arcāna nōstī rēgis, arcānum hoc quoque
iam nōsce tandem. Nuptiās rēgis ratās
nēmō probābit doctus, haec certa est fidēs :
Catharīna rēgī nupsit, haud potuit tamen.
Accipere frātris coniugem frāter nequit.
Dīgna illa cōsors est torī, sed lēx vetat.
Simulāre semper est nefās, quod lēx vetat.
Monēre rēgem convenit ; partēs tuae
etiam hoc requīrunt : ī, monē, et sēnsum meae

expōne mentis, certa rem ratiō docet,
fidēs revēlat. *Longl.*: Cōnsulam, quandō hoc decet
rēgis salūtī, mentis hunc sēnsum tuae
cūrāsque prōmam. *Vols.*: Grātus accēdēs, modus
hic sōlus esse rēgiō ardōrī potest
etiam salūtī. *Longl.*: Pergō, tū praestō hīc manē,
dum rēx vocābit. *Brianus*: Grātius rēgī nihil
amōre tantō est ; quisquis inveniet modum,
rēgem obligābit ; ferre vix tantam potest
sub corde flammam ; crēscit ardor, dum suī
negat Bolēna cōpiam ; semper placet
habēre, quod quī nōn potest. *Volsaeus*: Rēgis salūs
cūranda semper omnibus ; rēgnī hoc caput
incolumē quando est, certa membrōrum est salūs.
Briāne, fāmam rēgī et nōmen cole.
Brianus: Dēfendō fāmam : rēge prō nostrō morī
etiam est decōrum ; faxit, ut tantus modum
inveniat ardor. *Volsaeus*: Certus est, sī vult, modus.
Brianus: Ēn concitātō properat ipse rēx gradū.

SCÆNA V

Henricus, Volsaeus, Longlandus

Henricus:

Volsaee, sī quam rēbus apportās opem,
expōne mentem ; corde cōnfūsō ruō,
mēns lāpsa retrō cēdit, hūc volvor tremēns,
illūc revolvor dubius ; ac pontī velut
incerta mōtūs unda nōn capit suōs,
sīc flector, et sīc agitor, et languēns feror.

Volsaeus: Haec lēx loquendī certa sit : rēgis salūs.

Tuam salūtem, magne rēx, sōlam petō.

Necessitātis inde libertās mea est :

patere admonentem. Nōn decet quicquam ducēs
nescīre magnōs ; quippe quōs multī timent,
quī regere certō multa cōnsiliō solent.

Praeesse populīs vōs Deus rēgēs cupit,
et iūra ferre subditīs ; nōn est, reor,
errāre rēgum ; namque dum peccant ducēs,
peccāre certō vulgus exemplō docent.

Henr.: Errāre forsitan mē putās ? *Vols.:* Evidētē putō,
at ipse nescīs, error incertus tibi est ;

Catharīna nōn est, quam putās, coniunx tua.
Quaeque ante coniunx frātris Arthūrī fuit,
rēx, esse coniunx nōn potest umquam tua.

Ōrāculōrum sī fidem certam petis,
sacrae loquuntur pāginae ; tōtō docent
in orbe doctī ; sapere rēx tandem decet
sērō, sed error sērō pōnendus tamen.

Henricus: At iūdicāta rēs fuit ; quicquam hīc cavē
movēre rūrsum, pontifex lēgem dedit,
permīsit īdem. *Volsaeus:* Fateor, errāvit tamen,
aeternus ille quod vetat mundī Tonāns,
permittēre ipse nōn potest. *Henricus:* Doceās modum ;
tollātur error, sī quis est error meus.

Īgnōscet aether, error aetātis fuit.

Cōnsilia saepe prāva dēcipiunt ducēs.

Volsaeus: Putāta thalamum dēserat coniunx tuum,
modus ūnus iste est ; alia succēdat tuam
coniunx in aulam. Pontifex lēgem dabit,
permittet īdem, cum volēs ; error prius
sit nōtus illī ; nēmō dēlictō favet,
cuī certa cūrae est omnium rēgum salūs.

Henr.: Longlande, quod rēs poscit, āctūtum expedī.
Perscrībe Rōmam, nōtus error sit meus,
Dīcatque summus iūdicem iūdex meum.

Longlandus: Cūrābō iussa : sacra māiestās tua

etiam per Anglōs discutī hoc, quicquid latet,
nam magna rēs est, iubeat. *Henricus:* Hoc cūrā simul :
habēre certam coniugem iam rēx volō.

Dūcātur alia, iūra sī ductam negant.

Volsaeus: Sit alia magnī Galliae rēgis soror,
est dīgna rēge, rēgius sanguis simul.

Henricus: Istud vidēbō ; quod petit tempus, silē.

Volsaeus: Cūrābō, quicquid postulat rēgis salūs.

SCÆNA VI

Henricus, Ratio, Pietas, Clementia

Henricus:

Iam certa sors est, sortis invēnī modum :
abeat, recēdat, esse quae coniunx nequit.

Prīma est salūtis cūra, rēgnōrum altera.

Catharīna coniunx, cūius acceptae pudet,
retinenda nōn est ; abdicō, ēiūrō, abnuō.

Mihī Bolēna līberōs coniunx dabit.

Vōtum hoc amōris est meī ; haec coniunx placet.

Ratio: Catharīna linquat rēgium coniunx torum ?

Abeat ? Recēdat ? Iūra nātūrae dabis

sīc versa retrō ? *Henricus:* Iūra nātūrae sequor :
haec esse coniunx nōn potest ; nōn, nōn potest !

Ratio: Quae lēge dūcī potuit, esse quid vetat ?

Retinēre ductam coniugem lēgēs volunt,
mandat Monarcha caelicum. *Henricus:* Spōnsam meī

retinēbo frātris ? Nōn licet. *Ratio:* Fās est tibī,

fās esse quod vult pontifex : lēgem dedit,

ēdīxit idem nuptiīs nūllam tuīs

obstāre lēgem. Crēde sacrōrum patrī.

Henr.: Amō salūtem ; nōn placet. *Ratio:* Tibi nōn placet
tam sāncta coniunx, mōribus quae iam suīs
ōrnat Britannōs, sāncta quae meritīs Deum

conciliat Anglīs, clāra quae prōlēs ducum
rēgumque sanguis ? *Henricus*: Nōn placet, cūram meae
gerō salūtis. *Pietas*: Scīlicet cūram tuae
geris salūtis, iūra cum spernis sacra,
et quod refixit pontifex. *Henricus*: Nīl hoc moror ;
errāvit ille pontifex, sed nunc mihi est
tollendus error. *Pietas*: Nempe tē pietās movet,
cum foeda flammīs pectus incendit Venus.
Vereāre caelum, corda scrūtātur Tonāns
tumefacta rēgum ; lūdere impietās nequit,
vindicta certās quandō mōlītur facēs.
Henricus: Deus ipse nostrīs aperit hunc sēnsum malīs,
etiam favēbit. *Pietas*: Scīlicet Venerī tuae
Tonāns favēbit ; coniugem quandō tuam
coniunx repellis impius, quandō placet
aetātis illud, et tuae patriae luēs,
mōnstrum impudīcum, īnfāme, saeclī dēdecus.
Ratio: Etiamne ratiō nūlla tē rēgem movet,
vereāre fāmam ? *Henricus*: Fāma mē rēgem movet,
incerta thalamōs dum meōs coniunx tenet.
Probāre dēbet fāma, quod iam rēx volō.
Sancīre ferrō quicquid est, fīxum sedet.
Clementia: Ferrum benīgnōs nōn decet rēgēs ; tuam
benīgnitātis iūre fāmam sanciēs.
Vbi saeva rēgnat īra, nōn rēgnat diū.
Henricus: Peragere mēns est, quicquid optāvī prius.

CHORVS
Virginum Anglicanarum

Crūdēlis amor, quot mala miscēs,
animum rēgis quandō fatīgās ?
Nōn tot gravidōs Gargara culmōs,
nōn tot mōtūs Eurīpus agit

nōn tot minimās pontus arēnās.
Crūdēlis amor, miserōs torquēs,
pectora flammīs quandō perūris
ūsque catēnā longā cūrās,
ūsque dolōrēs lūctūsque trahēns.
Quisquis Venerem pectore claudit,
numerat longās tetricus hōrās,
dēserit aegrī taedia lectī,
temnit lautae gaudia mēnsae.
Nescit laesō corde quiētem
et lentō cōnsūmitur īgne.
Tyrīō quamquam fulgeat ostrō
multīs, quamquam det iūra plagīs :
vetitō pectus sī ardet amōre,
miser aeternā est compede vīctus.
Et fit foedae victima Venerī,
tantumque suō servit amōrī.
Amantium haec est servitūs
placēre semper alterī
semper maeret, semper et horret ;
quidvīs spērat, metuit ; quidvīs
aestuat horrēns, torpet anhēlāns.
Quid tē exagitās, rēx Henrīce,
quid tot pectoris acuis mōtūs ?
Dīrum est aliquid, quodcumque dolēs,
quod tē miserum miserē īflammat,
quod nec amandō lēnīre queās.
Heu tē, ubi doctae rēgula vītae,
et prīmae doctrīna iuventae ?
Heu tē, ubi sacrī virtūs animī,
cōnstāns validīs pectus in armīs ?
Omnia dīrus cōnsūmit amor,
et tē miserā tābe perēdit.
Placet heu rēgī sōla Bolēna,

placet heu rēgī sōla libīdō ;
et sua nescit damna labōrāns
inter Scyllās atque Charybdēs.
Nam sīc perit, quī dēperit,
nōn est suus, quī sīc amat,
sērō sapiet cum mala nōscet,
et cum patriam frēgerit omnem.
Nōn casta placet rēgīna virō ;
spurcae thalamum paelicis ardet ;
nōn ūlla placet probitās mōrum :
tōtum meretrīx possidet animum.
Anglia, quōs nunc, Anglia, quōs nunc
trīstī mittēs pectore lūctūs ?
Hic rēgis amor certa ruīna est ;
ūnaque patriam fēmina perdet ;
dīcent nostrī saepe nepōtēs,
fēmina validōs perdidit Anglōs ;
fēmina mollēs reddidit Anglōs ;
dum rēx turpī servit amōrī,
optima patrum sacra relīquit.
Heu flenda diēs, heu flenda diēs !
Longae nōbīs lacrimae restant,
et saeva patrum fāta timentur,
amor hic blandō vulnere laedēns
posteā saevō vulnere perimet.
Amōris iste finis est,
perīre semper, nec morī.

ACTVS SECUNDVS

Catharinam, magno affectam dolore, solari conatur Morus, eam se adiuturum promittens, ut incepto desistat rex, eius animum dum calefacere pergit Bolena. Longlandus primum, senatus post, Roffensi episcopo et Moro loquentibus, Henricum monent Catharinam coniugem repudiatam nec populum Anglicanum nec regni Romani sacri imperatorem nec Franciae regem nec pontificem passuros, nedum Bolenam impudicam reginam novam, papam autem iudicem Campegiū Roma misisse cardinalē, qui una cum Volsaeo iudice moderaturus sit item. Campegius, ab Henrico benevolō receptus animo, primam audiendam esse censem reginam. Catharina, a Volsaeo ad causam invitata dicendam, rem actam a pontifice iam pridem esse arguit, suique mali Volsaeum vocat indignata radicem. Apud iudices deinceps ipsorum potestatem, regi nimis faventium, negat, quippe cum sit peregrina ipsa. Supplex ab Henrico petit, ut a pontifice audiatur ipso. Virgines queruntur fata iniqua patriae esse ferenda.

SCÆNA I

Catharina regina, Thomas Morus, pedisequae

Catharina:

Beāte rērum Rēctor, aeternō regis
quī cūcta nūtū, vītaque et lēx omnium :
cuius serēnōs sāncta māiestās polōs
aeternitātis lēge fātālī movet,
rēgumque scēptra frēnat, et mundī vicēs
eādem gubernat. Ergōne incertō fluunt
hūmāna cāsū, dēspicis terrās Tonāns,
et fāta rērum sorte volvuntur suā ?
Aurāte Phoebe, magne saeclōrum parēns
lūcisque rēctor, tūque, quae noctū vagās
regis cohortēs sīderum, et noctem face
dubiā gubernās semper hōs lūctūs gravis,
cernētis imbrēs ? Nūlla nox, nūllus diēs,
quī effluentēs cernat abruptō meās
torrente lacrimās. Occidēns Phoebus videt,
videt et renāscēns, ūnus est nostrae labor
et cūra vītae, flēre. Quō tandem, Deus,
et ūsque et ūsque pateris, et lentā nefās

permittis īrā ! Scīlicet quandō tuās
observō lēgēs, rēgiī quandō torī
intācta servō iūra, nec prāvō fidēs
violāta mōtū est, rēgiā expellar domō
nōn dīgna coniunx ? Iam datam solvit fidem
rēx et marītus ; paelicī astringit fidem,
et impudīcum rēgiōs scortum torōs
maculāre tentat. Culpa quae tandem est mea ?

Semper marītum casta dīlēxī meum,
coluīque rēgem, tōta rēgīnam Anglia
nōn ūsitatīs mē extulit semper modīs.

Et nunc et istud rēgiō in soliō probrum,
et nunc et istud rēgiō scortum in sinū,
et nunc et istam rēgiae lābem domūs,
expulsa et abdicāta et ēiecta et vaga
vidēre cōgar exul, atque exul patī ?

Ō immerntēs ! Immerentēs sed tamen
ō īte lacrimae ! Periit īnsānō meus
amōre coniunx, corde mē extrūsit suō
ō dīra, falsa, incerta rēgnōrum fidēs !

Morus: Rēgīna, tantō quid tuum lūctū quatīs
animum immerntem ? Solitus excēdit genīs
ruber decorque ? Sī quod īnsurgit malum,
oppōne pectus ; sī quis excruciat dolor,
aperī dolōrem. *Catharina:* Quisquis est nostrum dolor
animum flagellāns, nōtus est cūnctīs dolor.

Amor ille rēgis coniugis meus est dolor.

Morus: Ventūra lūgēs ; tantus incertā dolor
causā creātur ; temporī aptārī decet,
spērāre semper : impetū sēsē suō
amor iste franget ; indolēs rēgis diū
servīre nescit. *Catharina:* Nōn capit lēgēs amor,
nisi sē fatīget, cēdere haud umquam volet.

Et fascinātus in nefās praeceps ruet.

Morus: Scelus istud Anglus nōn feret. *Cath.:* Multī ferent,

et prava rēgem cōnsilia sēcum auferent.

Morus: Meliōra cernēs. *Cath.*: Nempe cum expellar domō, rēgnō, thronō ; nam restat hoc ūnum, reor.

Morus: Tolle ūmen istud, nostra rēgīnam Anglia numquam repellat. *Catharina:* Rēgis hīc agitur salūs ; accūsat ipse nuptiās, negat ratās.

Obicere crīmen nōn potest ; paelex placet, et casta coniunx displicet. *Morus:* Brevis est furor ab amōre semper ; illa, quae rēgī placet, mox displicēbit. *Catharina:* Nesciō, mentem timor percellit atrōx, serpit in corpus gelū, et dubia noctis pectus excruciat fidēs.

Vīdī, sopōrem membra cum caperent levem, diadēma raptum verticī, et scēptrum meās līquisse dextrās ; horruī, exiluī, stetī attonita, sed mox rēgiā avellor domō.

Morus: Nox ista fallit, flūxa noctis est fidēs, umbrātilīque somnus impōnit dolō.

Equidem dolōre vix potest aliquō tuum carēre pectus ; indolis magnae vigor iniūriārum ferre tot fraudēs nequit.

Spērāre liceat attamen : causam tuam dēfendet Anglus, pontifex, Caesar, tua Ibēra tellūs ; pectus hoc sīquid potest, etiam patēbit ultimae prō tē necī.

Catharina: Grāta est voluntās ista ; sī rēgem petās, dēfende causam, Mōre. Vōs mēcum meae venīte famulae, vester in nostrō est dolor amōre. *Pedisequa I:* Noster in tuō est lūctū dolor, et dum dolōre rēgium pectus fremit, artūs tenellōs nūlla pertentat quiēs.

Catharina: Meum est timēre, quicquid impendet malī.

Pedisequa II: Nihil ēvenīre trīste rēgīnae potest, quīn hoc ruīnīs terreat pectus novīs.

Catharina: Venīte mēcum, cūncta dispōnat Tonāns.

SCAENA II
Henricus, Brianus, Bolena

Henricus:

Briāne, dīc, quae fāma iam rēgis tuī est ?

Brianus: Rēgem salūtis esse sollicitum suae.

Namque ūna tōtō potior est rēgnō salūs.

Henricus: Quid dē Bolēnā ? *Brianus:* Rēgiō dīgnam torō, dīgnamque scēptrō virginem, dīgnam tuō amōre amīcam. *Henricus:* Nōbilēs ecquid meī ?

Ecquid senatū ? *Brianus:* ‘Quod placet rēgī, placet ; cūranda semper’, inquiunt, ‘prīmum est salūs.’

Henricus: Istōs verēmur attamen. *Brianus:* Paucōs timor invāsit aliquis, causa quae sit, haud sciunt.

Iūdicia populī nēmō rēx cūrat suī.

Rēgem sequuntur nōbilēs, quandō favet.

Spēs dīgnitatis allicit ; iūdex suī

nēmō esse rēgis dēbet. *Henricus:* Ast ḍordō sacer.

Quid ille dē mē ? *Brianus:* Murmurat, causās petit, dīvīsa partēs studia iam multās habent.

Probāre multī nōn volunt, plūrēs probant.

Henr.: Quid tū, Briāne ? *Brianus:* Rēgibus quicquid lubet, istud licet : nam iūra rēgēs nōn ligant.

Quae grāta sunt, sunt licita rēgnantī bona.

Amāre prīmum quod volunt, dein fruī.

Rēgum est voluptās, subditōs decet labor.

Henricus: Agedum, voluptās haec mea est ; hoc cor meum, haec spēs, Bolēna, pallidum excutiās metum, et mordicantēs exulent cūrare procul.

Fīēs beāta rēgis amplexū tuī.

Bolena: Istō licēbit, cum volēs, tantum modō, dūcēs pudīcam virginem, castam, probam.

Fidēs pudōris integra est. Evidēm tuus

mihi iam medullās tangit et fibrās amor,
tuōque vultū vulneror, numquam tamen,
(gemmāta caelī tēcta, dīvōrum domōs,
ipsumque testor lūcis aetheriae iubar)
numquam pudōris claustra solventur meī,
nisi nuptiārum vinculō. *Henricus:* Rēgis precēs
etiam repellēs ? *Bolena:* Cum pudōre sint precēs.
Henr.: Cum amōre sunt. *Bol.:* Nec virginem solvent precēs,
nec amor pudīcam. *Henricus:* Nempe tū nescīs tuum
amāre rēgem. *Bolena:* Tē meum rēgem colō ;
sī vīs, amābō coniugem. Nōstī, meum
quō flagret īgne pectus, at pudor placet.
Henricus: Briāne, cūrā, nē quid huīc dēsit meae.
Subīte in aulam, cōnsilia volvam hīc mea.
Brianus: Longlandus ecce rēgis affātum petit.

SCÆNA III
Henricus, Longlandus

Henricus:
Vt semper aequor turbidō impulsum Notō
vel hūc vel illūc flūctibus frāctīs cadit,
sīc vīta rēgum ; turba cūrārum īfluit,
et turba rūrsum ; nūlla rēgnantum est quiēs.
Sī arrīdet aliquid prīncipī, haud vulgō placet.
Et iūdicāre prīncipem cūncī volunt.
Numquam voluptās lībera est. Testor tamen
radiantis aethrae nūmen, aut vōtum assequar,
aut cūncta vertam. Nūllus in rēgem est satis
iūstus tumultus ; arguant, damnent, fremant,
scēptrum Bolēna capiet et rēgis thronum.
Haec est voluptās, et voluntās est mea.
Longlande, quid tū ? Longlandus: Pāruī iussīs tuīs ;

discussa rēs est tōta ; nec certī satis
iūris, quod optās. Nuptiās cūnctī probant ;
dubitāre paucī vix queunt. Mentī tuae
hanc adde lēgem ; quod volunt doctī, sequī.
Una est salūtis, crēde, rēx, certae via,
quod lēge certā praesulum sānxit pater
mūtāre nōlle. *Henricus*: Rūrsus in dubiōs trahis
animum tumultūs. *Longlandus*: Tōta rēginam Anglia
amat, petitque ; sānctitās vītae placet
castīque mōrēs et pudor, pietās, fidēs.
Reperīre virtūs ipsa māiōrem nequit.
Henricus: Decus omne, fateor, integrae vītae tulit.
Tam sāncta, tam pudīca, tam affātū gravis.
Virtūte radiat, iubāre quam Phoebus magis.
Quid fiet ergō ? Dēseram, quod rēx volō ?
Quod amō ? Quod istō pectōre occlūsum latet ?
Meum revellam cor mihi ? Numquid mihī
quicquam est timendum ? *Long.*: Forsitan Caesar tibī,
rēx, est timendus ; namque rēgīnae suam
putat esse causam. Crēde, rēx, Burgundica
domus hīc labōrat ; dēdecus nescit patī
rēgalis ille sanguis, īrās colligit,
subitōque mōtū saevit, et quod nōn cupit,
sevēritāte vindicat. *Henricus*: Rūrsum abripis
mentem in tumultūs, Caesar est armīs potēns,
validāque tōtum territat mundum manū :
et imminēre iam meīs rēgnīs potest.
Quid heu ? Quid āmēns corde turbātō loquor ?
Istum verēbor Caesarem, et scēptrum geram ?
Pārēbō rēgnāns Caesarī ? Plūsquam est satis ;
fiet, quod optō. Pontifex utinam meōs
probet dolōrēs ! Dēbet hic multum mihī ;
iūvī vocātus, quicquid optāvit, dedī.
Meritīs rependat grātiām. *Longlandus*: Nōvit tuam

iam Rōma causam, pontifex mōtus dolet,
favēre vellet ; merita commōtum trahunt.
At statuat aliquem ut arduae cause modum,
ab urbe mittit iūdicem. *Henricus:* Quem ? Ēdissere.
Longlandus: Ē purpurātīs patribus Campēgium.
Volsaeus alter iūnctus est iūdex simul.
Henricus: Bene est, solūtō corde iam līber feror.
Audīta multōs causa dissolvet dolōs.
Numquam recūsō iūdicem : āctūtum meās
subeat in ūrās. *Longlandus:* Angliae portum tenet,
subitque rēgnū. *Henricus:* Perge, quod superest, tuīs
hoc mandō cūrīs ; quod petit tempus, parā.
Longlandus: Sed ēn senātus, rēgium accēdit thronum.

SCÆNA IV
Senatus, Henricus,
in senatu Roffensis episcopus, Morus et alii

Roffensis:
Fortūnet aether, magne rēx, scēptrum hoc tuum.
Vidēs senātum, causa commōtum trahit
tuae salūtis, cōnsule et rēgnō et tibī ;
precāmur omnēs ; Anglia expandit manūs,
supplexque rēgī lacrimās offert suās.
Numquam repelle coniugem sānctam, piām,
et castitātis inclutae exemplar novum.
Vīs magna rēgum est ; aureā quicquid face
surgēns ab undīs lūstrat, aut tegit cadēns
currū solūtō Phoebus ; hoc rēgēs habent.
Submissa tellūs, ceu vicēs magnī gerant
Tonantis, illōs suspicit, tremit, colit.
At ipse rēgum rēctor, et rēgum est Deus,
cius tonantēs nūmen horrēscunt polī,

timentque mānēs ; hunc decet rēgēs Deum
semper pavēscant : sī quis irrītet polōs
superbientis error īfandus thronī,
frūstrā haud coruscōs aethere incussō globōs
mōlītur, altōs verticēs rēgum quatit,
et rēgna vertit integra, et plēbem opprimit.
Istud verendum est, ūna nē tōtum premat
ruīna rēgnū. Nōn feret, numquam feret,
quod obstinātā mente mōlīris nefās :
ēicere ductam coniugem, et foedā sacrum
polluere thalamū lābe. Nōn dubiō est locus,
rem iūdicātam solvis, et certam negās.
Latēre rēgum scelera nōn possunt diū,
iam fāma sparsit. Ista trānsversōs agit
cupīdō rēgēs ; cordis imperium Venus
exercet omne, ratiō dēiecta est locō,
animum voluptās cum subit. Sit rēx satis :
audī monentēs, coniugem servā tuam ;
et pōne quicquid impius svādet furor.

Henricus: Amōris iste sermō, quem praeſul facis,
amōris in mē est ; nostra tibi cūrae est salūs.

Grātum est : verērī sed tamen iam sit satis.
Nihil hīc timēte, cōnſcium testor Deum,
amor hōc salūtis corde sub nostrō latet,
nōn est libīdō, coniugem sānctam hāctenus
habēre licuit, rēgiā excelsam domō,
vultū venustam ; placuit, ast ultrā nequit.

Morus: Cōſulere fāmae māximōs semper decet
rēgēs ducēſque ; vīta cum foeda est ducum,
excutere sacrum subditī tentant iugum.

Age, rēx, Bolēna rēgium ascendet thronum ?
Coniūcta rēgiā rēgium implēbit torum ?
Quid fāma dīcet ? Vulgus īfāmē putat
et impudīcam, prōstitūtō quae suum

pudōre passim perdita extinxit decus.
Vīcīna testis Gallia est, scortum hīc fuit ;
et nostra testis Anglia est ; virgō hīc prius
frēgit pudōrem : fābula et vulgī probrum est.
Vt nempe cōnsors rēgis impūrā manū
tua scēpta tractet ? Magne rēx, fāmae tuae
meminisse dēbēs, laesa vix umquam redit.
Et Christiānō nūberet rēgī impia ?
Sectam Lutherī sequitur et mōrēs simul.
Ea fāma vulgī est. Tū tuum servā decus,
titulō superbus iam novō, dum ecclēsiae
dēfēnsor audīs.¹ Rōma nam numquam hoc nefās
amīca cernet, ipsa damnābit nefās.
Henricus: Probāta, More, iam tua est rēgī fidēs ;
grāta est voluntās. Ista nē rūrsum occinās
commenta vulgī ; facta sunt, quae iam refers.
Bolēna virgō est, fāma mentītur levis,
sīc saepe lacerat optimōs vulgus virōs.
Fāmam Bolēna temnit, involvit suōs
virtūte mōrēs. Sit satis ; nunc dum est opus,
quem Rōma mittit iūdicem, occursū prius
excipite vestrō, cernō, namque ad nōs subit.

SCÆNA V
Campadius, Henricus, Volsaeus

Campadius:
Vrbemque et orbem quī sacrā frēnat manū,
rēgum secundus arbiter fēlīx tibī
iubet esse rēgnū : filium amplexū sacrae

¹ Henricus librum scripsit, qui inscribitur *Assertio Septem Sacramentorum adversus Martinum Lutherum*, Londinii a. 1521 editum, qua de causa Leo x papa d. 11 m. Oct. a. 1521 titulum DEFENSORIS FIDEI ei tribuit. Liber autem episcopo adiuvante Roffensi compositus esse dicitur.

dīlēctiōnis stringit et retinet suum.

Henricus: Vīvat beātus pontifex, rēgum parēns
dominusque rērum. *Campieg.:* Iūdicem causae hīc vidēs ;
mē mīsit ille ; mandat, ut causae arbiter

Volsaeus adsit. *Henricus:* Sit licet, vōtum hoc meum est,
dēcernat aequum, quicquid errōrem facit.

Campegius: Iam certa tōtum fāma pervāsit solum.

Mīrātur ipse pontifex, urget gravēs

Caesar querēlās, omnium est certus dolor.

Sī causa nostrō caperet arbitriō modum,
gaudēret orbis. *Henricus:* Optō, vōs fīnem date.
Regenda vestrō iam mea arbitriō est salūs.

Campegius: Vtinam licēret līte nōn mōtā exsequī,
quod poscit aequum. *Volsaeus:* Forte rēgīnae prius
svadenda pāx est ; ut reor, pācem volet.

Modesta, sāncta est, pācis optābit locum,
ut sōla vīvat. *Campegius:* Ergō rēgīnae prius
tentētur animus ; sōla sī vītam expetat,
rēs ācta tōta est ; iūdicēs sī nōs volet,
praestō ad tribūnal adsit. *Henricus:* Hoc iam sit ratum.
Nihil moror, Volsaeē, rēgīnam monē.
Subeāmus aulam, cōnsilia nōn deerunt nova.

SCÆNA VI

Catharina, Volsaeus, Varamus

Catharina:

Quis est rūmor ? Iūdicēs ergō meae
ab urbe causae pontifex magnus dedit ?

Varamus: Rēgīna, sīc est, purpurātus hīc pater
adest ab urbe, iūdicem hunc fās est patī.

Catharina: Ergō obstinātus rēgis īnsultat furor ?
Et ista caecō corripit victum impetū

libīdō rēgem ? Magne caelōrum Tonāns,
ō quī recessūs cordium et fibrās vidēs,
īmōsque scrūtāns pectorum nōstī sinūs,
et ista pateris ? Istud āmentis nefās
facinusque rēgis ? *Varamus*: Tanta tempestās tuum
nē turbet animum, dīriget causam Tonāns,
Volsaeus eccum ; forte mandātum feret.

Volsaeus: Rēgīna vīve. *Cath.*: Nempe rēgīnam vocās.

Vols.: Etiamque veneror hāctenus. *Cath.*: Nempe hāctenus ?
Quid est ? Quid urgēs ? *Volsaeus*: Nuntium pācis ferō,
sī grāta pāx est. *Catharina*: Grāta pāx est, sī mihī
pācem relinquās. *Volsaeus*: Sī volēs ; iam iūdicem
hūc Rōma mīsit, ipse cōnūbium ut tuum
cum rēge nōscat : solvat, aut ratum probet.

Haec est potestās. *Catharina*: Nempe cōnūbium ut meum
cum rēge nōscat ? Pontifex istud prius
sānxit, probāvit, annuit ; magnī duo
iūnxēre rēgēs dexterās, foedus ratum
fēcēre nostrum, nāta prōlēs est mihī
rēgīque, tōta grātulāta est Anglia,
applausit orbis. Ecce bis dēnōs simul
habitāmus annōs, certa cōnūbiī fidēs
dubiōs relīquit optimōs numquam virōs ;
quid nunc ? Et āctam rūrsus agere rem cupis ?

Volsae, tantī causa tū sōlus malī es,
perdisque rēgem. Scīlicet quandō tua
gravis est libīdō, nec tibi nepōs meus
favēre Caesar iam potest, in mē irruis,
et dīra fundis odia, et exitium ingeris.

Volsaeus: Svādēre pācem veniō, sī pācem volēs ;
praestō est tribūnal, sī negās. *Catharina*: Cēde hinc, abī,
veniam ad tribūnal, causa mē audācem facit.

Ō sors ! Et ūsque et ūsque mē iactās tuīs
adversa fātīs ? Ergō cōnūbiī meī

quisquam revellet improbāns iūdex fidem ?
Æterne Genitor, cernis hōs flētūs meōs,
animī dolōrēs cernis, o aliquod mihi
sōlāmen ā tē ! *Procurator*¹: Domina, nē tantō tuum
cōnfunde lūctū pectus, ēn rēgem vidēs,
venit ad tribūnal, iūdicēs adsunt simul.

SCÆNA VII

*Campegius, Volsaeus, Henricus, Catharina,
Brianus, Varamus*

Campegius:

Optanda fuerat optimae pācis quiēs ;
spēs ista nōn est ; causa iūdiciū petit.
Et nunc sedēmus iūdicēs. Summus iubet
prīnceps sacrōrum pontifex. Tabulās lege,
nostra ut potestās cōnstet et cause modus.

Recitatur pontificis mandatum.

Volsaeus: Dīcenda nunc est causa, rēx adsit prior,
rēgīna deinde. Ferre māiestās suōs
utrimque dēbet iūdicēs. *Campegius:* Nunc tū prior
prō rēge loquere, deinde rēgīnae vicēs,
quisquis subībit, ordō iūdiciū regit.
Brianus: Prō rēge causam, quandō māiestās iubet,
aggrediar. *Var.:* Agedum, postulat nōndum hoc locus.
In hunc et istum iūdicem assēnsum prius
requīre nostrum. *Brianus:* Iūdicēs ambōs dedit,
(recitāta lēx est) pontifex ; nūlla est mora ;
certa est potestās. *Varamus:* Lēx sit, assēnsum negat
rēgīna, quīvīs nōn darī iūdex reae
dēbet, potestque. *Brianus:* Certa lēx est, quamdiū

¹ I.e. Varamus.

revocāta nōn est, aut novam lēgem docē.

Aggrediar iterum. *Procurator*: Prōvocat, nōndum tibī dīcenda causa est : nec locum nec iūdicēs rēgīna patitur. *Catharina*: Prōvocō, appellō ; meus sit ipse iūdex pontifex. *Campegius*: Quid tē movet in hoc tribūnal ? Iūdicēs aequī sumus.

Mandāta prōmās, ipse discēdam prior.

Catharina: Nec iste iūdiciī locus, nec iūdicēs favent querēlae. Lītis auctor hīc sedet, rēx ipse cūnctās Angliae frēnāns plagās ; egō peregrīna. Iūdicēs ambōs sibī rēx obligātōs nōvit, et spērat suōs, utrumque fēcit praesulem. Testor Deum : prō līte nūllus pectus īfēstat timor ; haec causa nostra est, prōvocō. *Volsaeus*: Frūstrā, novam vel prōme lēgem. *Henricus*: Quid tuās tantō genās rēgīna flētū spargis ? Haud odiō meus animus labōrat, cōncium pectus patī istōsque dubiae mentis haud possum metūs. Cūra est salūtis ; causa dīcātur, volō.

Prōnuntiātē iūdicēs, nec sit mora.

Catharina: Nīl prōvocātae iūdicēs causae dabunt ?

Volsaeus: Nec fās nec aequum est, causa dīcenda est tibī.

Catharina: Ô rēx, per istās lacrimās, sī quid meī amōris in tē est, supplicem cernis tibī, licet ipse nōlīs, coniugem, cernis tuam tuīque amantem coniugem ; per hās manūs, per ista genua, per tuum scēptrum, precor, per hanc meam, per hanc tuam nātam, precor, concēde lacrimīs aliquid, et quondam tuae concēde cārāe coniugī, iūdex tuam meamque summus pontifex lītem audiat.

Henricus: Rēgīna, surge, quod petis, fiat volō.

CHORVS
Virginum Anglicanarum

Quicunque amat, flecti potest,
humaniæ est capax.
Libido succumbit sibi,
cum pectus affectus tremit.
Rex non ferre potest suae
lacrimas pudicæ coniugis.
Animusque mouit intimum
vultus nitentis sideris.
Sed ferre non potest diu,
Venus quod obstat ausibus.
Iterum redibit ad nefas,
et rursus ardabit iecur.
Simulare reges sic sciunt,
vincuntur et vincunt tamen.
Paucis Bolena nutritibus
flammam excitabit maximam.
Haec est amoris magna vis
nil ferre, quod flammam premit.
Haec feminæ vis pervicax
voto potiri, quod iuvat.
Victor, resiste, qui potes,
namque illa vincens opprimit,
Bolena iam regem tenet,
flammam fovet, sed se negat,
et dum negat, flammam fovet.
Damnosa lateri fit comes,
tractat dapés, tractat toros,
tractando regem decipit,
tractando regem lacinat.
Perversitatis est genus

miserōs amōre fallere.
Sīc sauciat placēns amor,
et amandō sauciōs necat,
frūstrā tamen, rēx, hīc amās,
nam Rōma nōn probat scelus,
haec certa semper est fidēs
probāre, quod fēcit Deus.
Favēre Rōma dum solet,
fallere fidem numquam solet.
Prement tribūnal iūdicēs,
sed hī probābunt nuptiās.
Quod lēx probat, nēmō improbat ;
lēx certa vītae rēgula est.
Nōn aequitās probat nefās,
cum fert tribūnal aequitās.
Crūdēlis illa plūs tamen
saevīre contendet Venus.
Thronum Bolēna rēgium,
scēptrum Bolēna rēgium,
torum Bolēna rēgium
ascendet, accipiet, premet.
Restāre semper lacrimae,
restāre dēbent lacrimae.
Nōs hinc eāmus virginēs
et lacrimās dēmus novās,
nequeunt movērī lacrimīs,
nec fāta mūtantur prece ;
subīre fortūnam decet,
quam fāta dōnant patriae.

ACTVS TERTIVS

Iterum apud iudices Brianus primum Henrici aetatem tunc duodecim annorum opponit pueri, qui matrimonii futuri intellegere non potuisset causam, deinde Iulium papam quidem affinitatis impedimentum matrimonio Arthuri fatetur abstulisse, sed, matrimonio postea consummato, nulla lege humana frangi iura posse divina, quae has faciant Henrici et Catharinae nuptias illegitimas et ipso iure nullas. Varamus ante omnia potestati iudicium iterum adversatus, aetatem Henrici pueri refellit: eam nuptiis factis valere non sponsaliis. Notat autem quam pacem felicem Angliae attulerit matrimonium hoc, addit postremo illud, reginam virginem fuisse constare, cum lectum intraret Henrici. Apud iudices rursus verba primus facit Roffensis episcopus, senex ille reverendissimus, pro regina causam dicens. Promit libros, partim a se, partim ab aliis scriptos viris doctis, unde Henrici et Catharinae matrimonium secundum leges ecclesiasticas rite contractum esse plane appareat. Episcopo locuto se aggregans, Rydlaeus praedicit schismata, sectas novas, bella dira matrimonium novum secutura. Campegius sibi opus esse respondet tempore, cuius consilio cogitur se applicare Volsaeus. Remotis arbitris, cum rege colloquitur Morus, eum orans, animum ut mutet suum. Cum uxore et filia colloquens, Henricus domus dedecus sua in causa dicit non esse libidinem, nec coniugis se nec oblitum esse natae. Campegio papae iussu Romam profecto, Longlandus regem hortatur, ut pontificis iudicium ipsius exspectet, quod vero flocci non facere se dicit Henricus: Bolena coniunx erit et nova regina. Matrimonio mox coram sacerdote quodam clam contracto, Cranmerus archiepiscopus Bolenae capitи coronam imponit: victrix videtur cum suis Haeresis ista.

SCÆNA I

Henricus, Campegius, Volsaeus, Brianus, Varamus

Henricus:

Rūrsum ad tribūnal, iūdicēs ; numquam mora
obesse rēgī dēbet, et tantum moram
rēgīna quaerit. Pectoris mōtī vagōs
superāre flūctūs nequeō, succumbō mihī,
et dubia turbat, vexat, īfēstat salūs.

Vacāte causae, iūdicēs. *Campegius:* Evidem cupis,
alia potestās facta rēgīnae fuit.

Et ipse iūdex pontifex Rōmae est datus.

Henricus: Sī prōvocāvit illa, concessa abnuō,

dīcenda causa est, ferre iam nōlō morās,
prōnuntiāte, iudicēs. *Volsaeus*: Nē sit mora
iterum ad tribūnal ; quicquid hinc, quicquid potest ;
pars inde prōmat. *Brianus*: Rēgium nūtum sequēns
aggrediar ergō. Iūliī scrīptum papae
diplōma prōmō, fraudibus nē sit locus,
errōre cōnstat : ūrdō falsārum patet
cuīcumque rērum. Rēgis Henrīcī fuit
aetās tenella, at istud hoc scrīptum negat,
nam nātus annōs ipse bis sēnōs fuit.
Hic nuptiārum fīnis, ut nostrī foret
pāx certa rēgnī : poterat at nōndum puer
meminisse pācis ; cumque rēgālēs torōs
Catharīna cōnsors adiit, Henrīcus pater
trīstī suprēmam clauerat fātō diem.
Petīta Rōmae multa, dēscrīptae precēs,
missae, remissae ; quicquid est āctum, puer
nescīvit hic rēx : cūncta mandātō parent.
Affīnitātis pontifex obicem abstulit,
equidem fatēmur ; alias īfirmās obex
semper relīquit nuptiās, nec hunc suō
removēre iūre pontifex umquam potest.
Coniūncta namque tunc suō Arthūrō fuit
rēgīna spōnsō, passa quae comiunx virum est,
et dissolūtō est vinculō exclūsus pudor.
Haeret potestās prīma, nec quicquam hīc potest ;
et quod secūtum est, lēge fit nūllā ratum.
Caelestis haec, et iūris hūmānī est fidēs.
Volsaeus: Dīcenda utrimque causa : nunc dīcat rea ;
diffugia rūrsum quaerere hīc certum est nefās.
Varamus: Nūllam sevērī iūris aut lēgem novam,
veterem aut verēmur ; iūra rēgīnae probant
hūmāna causam, nuptiās nūllus ratās
obex resolvit. Prōvocātae cesserat

rēx ipse causae, summus est iūdex papa.
Cūr hoc tribūnal rūrsus ? At dīcam tamen,
carēre iūre causa rēgīnae nequit,
affīnitātis pontifex obicem abstulit,
fatēris, inquis : ‘Alter est obex’, ais,
‘coniuncta spōnsō passa coniunx est virum,
adīre frātris potuit haud umquam torum.’
Haec causa duplex. Verba nōn fallāx feram,
affīnitātis ergō nūlla vīs ratās
dissolvit umquam nuptiās : hīc omnia
hūmāna cessant iūra, nīl pactīs obest
vīs nūlla lēgum. Fuerit aetātis puer
tum rēx tenellae ; crēde, nōn aetās obest,
cum lēge certā summus ēdīcit ratum,
quod vult sacerdōs, pācis augurium fuit
rēgāle foedus, pācis experta est bonum,
Britanna tellūs. Angliae testor plagās,
quācumque tumidum parte dēspiciunt mare,
flōrēre numquam posset hoc rēgnum magis.
Hīc arma cessant, omnium ūbertās fluit
optāta rērum, sacra māiestās, tuam hīc
appellō mentem, testor hoc scēptrum tuum,
‘Saepe’, inquiēbās, ‘ista dēbentur novae
fēlicitātis tempora uxōrī meae.’
Ūna est, beātum quae facit rēgnum suīs
rēgīna lacrimīs. Passa sed coniunx virum est
rēgisque frātrem. Sī licet, testor tuum
caelī Monarcha nūmen et Phoebī iubar.
Nē iungerētur coniugī Arthūrus suaē
pater ante cāvit, cūra mātrōnae data est,
nam tābe prīnceps corpus īfirmum gravī
languēns trahēbat ; ipsa cōfessa est probae
rēgīna vītae, rūrsus appellō tuam,
rēx magne, mentem, rēgiam appellō fidem ;

inventa virgō est, cum tuum intrāvit torum.

Tua ista vōx est, rēgiā nostram fidē
cōfirmō causam. Quicquid oppōnis, cadit ;
et vēritatis iūdicēs lūcem vident,
certāre levibus nōn decet tantum dolīs,
cum causa rēgis anxium exercet forum.

Campadius: Audīta causa est ; quid tamen ? Quid hī volunt ?

SCÆNA II

Roffensis, Campadius, Volsaeus, Rydlaeus, Henricus

Roffensis:

Novum hoc tribūnal, fōrma iūdiciī haec nova.

Inūsitātum rēgibus nostrīs forum.

Rēx ipse causam dīcit, et causam simul

rēgīna dīcit ; ipsa māiestās rea est.

Periēre mōrēs, aetheris magnī polōs
nōndum verēmur : certa cōnūbiī fidēs
ēn hīc labōrat. Iūdicēs, nōn est satis
solia ista premere ; levibus hīc ingēns modo
fit pūgna verbīs, causa perspecta est satis,
et nōta vōbīs rēgis in certō est salūs,
perīclitātur Angliae rēgnī salūs.

Hoc cōgitāte. Tollite ambāgēs forī,
ēn scrip̄ta causa est, quisquis oppūgnat, fidem
oppūgnat hostis, cernit hoc pectus Tonāns,
istās medullās cernit atque animī sinūs,
sī falsa scripsī, flammeōs ruptīs globōs
iaculētur in mē nūbibus, caput hoc Stygī
immittat ātræ. Sacra dīvīnī probant
ōrācla verbī, quicquid hic claudit liber.
Sī causa poscit, morte testābor meā.
Sī quis senīlī est corpore in nostrō cruor,

vōcem hanc probābit. Nuptiās, ō rēx, tuās
sit testis aether, solvere in terrīs potest
vīs nūlla lēgum. Cernite hōs et hōs librōs ;
labōrat ūrdō, quisquis in rēgnō est sacer.

Camp.: Dēpōne librōs. Tū, quid in causam hanc movēs ?

Rydlaeus: Inīquitāte mōtus accēdō forum
et hoc tribūnal. Arbitrī in partēs eunt,
iūsta hīc labōrat causa, dum iūdex timet,
et iūdicāre, clāra dum rēs est, nequit.

Vbi nunc sevērus Angliae quondam rigor ?

Etiam timētur vēritās ; aut est suā
invīsa lūce ; lūcis istius iubar
ēn hīs refulget in librīs ; lēgum sacra
hīc iūra rēgis nuptiās firmās docent.

Vōx haec bonōrum est. Anglia incumbit suīs
iam prōna damnīs, dēserat nam sī suum
rēgīna thalamum, schismata et sectae novae
dubiaque penitus dīvidet rēgnum fidēs.

Hinc bella dīrīs Caesar urgēbit minīs,
armātus unde cīvis in cīvem ruet.

Pretium furōris Anglia in ferrum cadet.

Henricus: Haerētis iterum, iūdicēs ? Frūstrā timent,
quī verba fundunt. *Campegius:* Subita nē properēs reī
iūdicia magnae, vēritās amat moram,
quī iūdicandō properat, iniūstus ferē est.

Henricus: Rēs ipsa poscit clāra iūdiciū breve.

Etiam tribūnal dēseris ? *Campegius:* Sīc est opus,
sī sēra causa est, magne rēx, patere hās morās,
iūdicia Rōmae subita iūdex nōn facit.

Volsaeus: Nec ipse nostrō sōlus arbitriō queō
finīre causam ; patere, rēx, tempus breve ;
et hoc tribūnal cōge, cum rūrsus volēs.

SCÆNA III
Henricus, Morus

Henricus:

Quid igitur ? Ecce pepulit hoc pectus tremor ?
Cōnsurgit īra, serpit in fibrās amor,
īstabilis īinstar aequoris raptus feror.
Quid, anime, titubās ? Vincar, et quod rēx volō,
nōn obtinēbō ? Nōn decet rēgem sequī
iūdicia lēgum ; iūdicem nūllus suum
rēx cōfītētur ; ipse mihi iūdex erō.

Bolēna, quantō pectus hoc mōtū quatīs !

Bolēna, quantō concutis rēgnū metū !

Tē ōdēre cūnctī, sōlus ego tē rēx amō,
cōnsurgit hostis Anglia, at prō tē feram,
quicquid ferendum est ; hic amor fīet furor.

Aut hanc probābunt coniugem, quam rēx volō.

Morus: Rēx magne, pauca prōloquar, sī dās moram.

Henricus: Ēloquere, Mōre : plēna lībertās tibi est.

Morus: Rēgīna mittit, quem vidēs ; ut tē Tonāns
rēgem suumque coniugem servet diū,
eadem precātur. Scīre māiestās tua
iam dēbet istud ; iūdicem missum prius
revocat in urbē pontifex ; iūdex erit,
dīcenda Rōmae est causa. *Henricus:* Dīcātur, volō.

Cūrābō, causae ut pontifex addat modum.

Morus: Rēx magne, pūblicāre mandātum decet.

Henricus: Satis ipse nōvī ; facite, lēgātī ut sciant.

Dīc, Mōre, nōvī pectus et mentem et fidem ;

numquid probābis nuptiās rēgis novās ?

Morus: Numquam probābō : līberam mentem vidēs,

numquam probābō. *Henr.:* Sī velim ? *Morus:* Nōn hoc licet,

quod semper optant prīncipēs. Nē, rēx, velīs

ēicere prīmam coniugem, sī mēns tibi est,
tibī tuaeque patriae exitium paris.

Henricus: Mihi acquiēsce, Mōre, tū per mē novō
honōre surgēs. *Morus:* Nūllus hanc mentem mihī
mūtābit umquam, sit licet prīmus tuā
honōs in aulā ; vir bonus cōstāns manet ;
quem dōna flectunt, esse nōn potest bonus.

Henr.: Nīl, Mōre, prō mē ? *Morus:* Crēde, rēx, prō tē omnia,
et hoc acerbae corpus impendam necī,
sī sit necesse : ratiō permittit nihil,
mōlīris istud, quandō quod lēgēs vetant.

Rēx, ūrō, mūtā cordis hoc vōtum tuī.

Henricus: Hinc tū recēde, quod petis cūrae ūcius.

Morus: Rēgīna, rēx, ēn prōdit, audī coniugem.

SCÆNA IV
Catharina, Henricus, Maria filia

Catharina:

Abīmus ergō, cāre coniunx, ū nimis
mihi trīste nōmen ! Coniugem ut coniunx suam
ultrō repellat ? Iam tuō tōta excidī
amāta quondam pectore. Ū fātum grave !
Ū sors ! Et istās ingeris clādēs mihī ?
Vt tē relinquam ? Dēseram hanc aulam tuam ?
Potius per istud pectus et nōtōs tibī
sinūs cruōris ultimās guttās meī
ferrō requīre ; plus amōris hīc latet,
quam tū cruōris exigēs, coniunx. *Henricus:* Quid est ?
Dubium quid istud nōmen ? *Catharina:* Et dubium tibī ?
Hanc cerne prōlem ; fīliam hanc coniunx tibī ?
Nōn dubia peperī. Numquid ēiciēs parēns ?
Henricus: Sit ista nāta nostra, fortūnae est meus

tribuendus error. *Catharina*: Nempe fortūnae tuam
tribuere nātam, genitor, et spōnsam volēs ?
Ibēra tellūs cur relīquī tē ? Tuōs,
Britanna tellūs, cūr subīvī līmitēs ?
Latēre potuī ; clāra rēgīnae in thronō
fulsī, ut latērem : melius, ah ! melius Larēs
potuī paternōs colere, coniunx ð tamen !
Ō cāre coniunx ! *Henricus*: Forsitan coniunx fuī,
hoc dum putābam foederis nōmen meī,
nunc est apertus error, errōrem exuō.
Catharina: Istud negābis nōmen ? Admitte alterum,
ð rēx ! *Henricus*: In istō nōn agō rēgem locō.
Causa est salūtis, iūdicis vōcem petō.
Catharina: Patere ergō, quicquid postulat iūdex morae.
Cūr ante coniunx displiceō ? Sī quod meum est,
oppōne crīmen ; sī quod est, supplex precor :
īgnōscē, coniunx ; supplicem cernis tuam.
Tuamne dīcam ? Sum tua, et nātam tuam
hīc ecce cernis. *Henricus*: Surge, nē terram premās.
Catharina: Quaenam ergō surgam, misera, dēiecta, impia ?
Henricus: Rēgīna surge. *Catharina*: Nōmen hoc sī dās mihī,
rēgīna sacram rēgis appellō fidem,
rēgīna nūlla est, aut simul coniunx tua est.
Nōndumne nōstī coniugem, nōndum tuam ?
Henr.: Assurge, coniunx. *Catharina*: Per tuam, coniunx, fidem,
per sacra nostrī iūra coniugiī precor,
per hās manūs, per hōs pedēs, per hanc meam
tuamque nātam, cordis exclūdās tuī
turpēs amōrēs : ūna tē īfēstat Venus
īnfāme mōnstrum ; cōnsule et fāmae tuae
meaeque ; sōlus fīniēs lītem arbiter,
libīdō pectus foeda sī linquat tuum.
Henricus: Nōn ista causa est, rēgiae opprobrium domūs
mē cōgit ; ipsa fervidam hanc mentem regās ?

Cath.: Meī mementō. *Henr.*: Sum memor. *Cath.*: Prōlis memor.
Ēn ista prōlēs est tua. *Henricus*: Agnōscō meam.
Maria: Miserēre mātris, genitor, et nātae tuae
miserēre. *Henricus*: Nāta, sit satis, iam sum memor.
Maria: Miserēre mātris. *Henricus*: Nūlla miseria est tuae,
ō nāta, mātris. Facere quid prō tē queō ?
Catharina: Faceret marītus quod suā prō coniuge ;
faceretque quod rēx, rēgiam quandō fidem
rēgīna poscit. *Henricus*: Vāde, nīl deerit tibī,
praestābō quicquid rēgium dēbet decus.

SCÆNA V

Haeresis, Luxuria, Impietas, Tyrannis, Henricus

Haeresis:

Vt ecce languet ? Impotēns, trīstis, vagus
ut hūc et illūc errat ? Vt sentit suī
animī labōrēs ? Agite, nē pereat mihī,
initia nostrī prīma sunt rēgnī potēns
libīdō, pietās pulsa, crūdēlis manus.
Renovāte flammās cordis, in flammās eat.
Bolēna mentem turbet, et mōtūs ciat.

Luxuria: Etiamne frīgēs ? Membra torpēscunt gelū,
et amās Bolēnam ? Nōn amās, tōta excidit :
illa, illa, sacrum cordī idōlum tuī,
lūx illa vītae, grāta lūx vītae tuae.

Nec amās Bolēnam ? *Henricus*: Sentiō, ignēscunt fibrae,
amō Bolēnam ; grāta lūx vītae est meae,
et impedīre tot meōs, heu tot meōs
cupiunt amōrēs ? Ipse coniūrat polus.
Omnēs labōrant, ut meōs, quā vī queunt,
tollant amōrēs. *Impietas*: Nempe dum languēs pavēns,
dum iūs verēris, dum novās lēgēs timēs.

Favēre iūra rēgibus semper solent,
cum iūra mūtant. *Henricus*: Anglia exitium pavet,
verētur arma, tot minās, tot iam videt
īnstāre clādēs. *Tyrannis*: Cor tibi iam, rēx, labat ;
rēgnāre quī vult, cūncta contemnit potēns.
Armatque dextram, stabilit imperium manus,
cum vibrat ēensem. Quandō rēx vim nōn facit,
ultrō precātūr ; nōn decent rēgem precēs.
Iubēre rēgum est ; occidat, quī nōn probat.
Henricus: Amō Bolēnam ; testor hās cordis facēs ;
amō Bolēnam ; nūllus obstābit mihī.
Haec est voluntās, iūra cōnūbiī meī,
vel mox resolvant iūdicēs ; vel iam morās
abrumptō cūnctās, agere iam rēgem volō,
et rapere nostra postulat quantum salūs.
In rēgis unā dexterā est mors et salūs.
Luxuria: Istīs Bolēna dīgna flammīs est tuī.
Impietas: Tū prō Bolēnā iūra comtemnās tuā.
Tyrannis: Tū, quod Bolēnae nōn favet, ferrō opprime.

SCÆNA VI
Longlandus, Henricus

Longlandus:
Iūdex recessit, magne rēx. *Henricus*: Iūdex meus ?
Longlandus: Quem mīsit ante pontifex, Campēgius.
Henricus: Et hinc recessit ? *Long.*: Extulit rēgnō pedem ;
revocāvit illum pontifex ; mox, mox sacrīs
pārēre iussīs dēbuit. *Henricus*: Rēgnō exiit ?
Et hinc recessit ? Causa dēserta est mea ?
Quid iste rūrsus pontifex ? Quid vult ? Quid est ?
Nec iūra nostrae iūdicēs causae dabunt ?
Longlandus: Dabit ipse iūra pontifex, iūdex tuae

vult esse causae ; pāreās tantō decet
rēgī sacrōrum et iūdicī : sī iūs sequī
tua est voluntās, iūs dabit cūstōs sacrī,
quī iūris exstat. *Henricus:* Abiit, et rēgem tacēns
contempsit īdem. Nūlla dūcātur mora ;
mea est Bolēna, rēgium intrābit torum
mihi facta coniunx ; rēgium ascendet thronum
rēgīna mēcum : nīl moror, iūdex erō.
Long.: Ratiōne mōtūs hōs regās. *Henr.:* Ratiō hoc iubet,
quod mente versō. *Long.:* Caeca trānsversum rapit
iam pectus īra ; siste, dā tempus tibī.
Henricus: Ēn ipse fallor, dum brevēs patior morās ;
iam tempus obstat. *Long.:* Tempus est semper breve,
quandō īra praeceps in nefās longum ruit.
Henricus: Dūcere Bolēnam quis nefās dīrum putet ?
Long.: Quī scit tē habēre coniugem. *Henr.:* Coniunx erit.
Longlandus: At esse coniunx, prīma cum vīvit, nequit.
Henricus: Istam repellam. *Long.:* Nōn licet, iūdex prius
dēcernat aequus ; patere, rēx, parvās morās.
Properāsse semper paenitet, cum nōn potest
nocēre tempus. *Henricus:* Iam mihi tempus nocet.
Longlandus: Operī nocēre nōn solet tempus bonō.
Dēcidet ipse pontifex causam brevī.
Henricus: Dēcidat ipse, cum volet ; nunc hoc volō,
Bolēna sit rēgīna, sit coniunx mea.

SCÆNA VII

Haeresis cum suis, Longlandus, Brianus

Haeresis:

Nempe hoc decēbat ; Tartarī exultā domus,
gaudēte, mānēs, Angliae rēgnum mihī
iam iam patēbit : nuptiae sunt hae meae,

rēx dum Bolēnam dūcit, haeresim accipit.

Longlandus: Ō magne caelōrum Tonāns, ecquid parās
miserae et trementī patriae ! Tōtōs gelū
serpit per artūs, corde cōnfūsō tremō,
et ūminōsus territat mentem diēs.

Haeresis: Nātālis ista est Haeresī nātae diēs,
vestra est, sorōres, haec diēs. *Luxuria:* Luxum volet
meum Britannus, luxuria quicquid facit,
faciet Britannus. *Impietas:* Iūris excutiet iugum ;
et Chr̄istiāna quicquid iniungit fidēs,
nōlet Britannus. *Tyrannis:* Chr̄istiānō sanguine
dextræ rubēbunt ; exilia, caecōs specūs,
īgnēs, catastās, verbera et dīrās crucēs
miserīs Britannus Chr̄istiānīs afferet.

Haeresis: Hic nuptiārum frūctus est, hoc est nefās.
Vidēre tālēs nuptiās quantum iuvat ?
Iam iam licēbit ; dexterās, animōs, fidem
iūnxēre rēgēs ; aula laetitiīs sonat.

Longlandus: Iterum trementī pectore et frāctō feror.
Sim falsus augur, ō Tonāns. Ō quot necēs,
ō quot gementis Angliae intueor mala !
Cernō Briānum, pectoris crēscit tremor,
Quid est, Briāne ? *Brianus:* Nuptiae rēgis novae :
Bolēna coniunx rēgis est ; fidem dedit.
Long.: Quō teste tandem ? *Brianus:* Nesciō, vix est satis
nōtus sacerdōs ; ācta rēs est ; hoc cupit
nunc rēx, Bolēna rēgiam excelsō ferat
vertice corōnam ; tōta iam rēgis domus
parat triumphum, gaudiīs vacat domus.
Ēn rēx et ipsa, prōdeunt cūnctī simul.

SCÆNA VIII
Henricus, Bolena, Cranmerus

Henricus:

Quod Angliae fēlīx meae et faustum diū
aspīret aether, iam meīs factum est satis,
factum est abundē precibus ; exsolvī meam
timōre mentem, līberō vōtō feror,
cessant tumultūs cōsciī cordis male :
haec nostra coniunx, Angliae nostrae decus,
et dīgna rēge ; restat ut sacrum ferat
diadēma rēgnī. *Bolena:* Magne rēx, quod vīs, iubē.
Tua est voluntās, ut tuī rēgnī simul
sim facta cōnsors. *Henricus:* Decuit, et fāvit polus :
Cranmēre praesul, verticī impōnās decus
rēgāle spōnsae. *Cranmerus:* Sīc decet, tibi Anglia,
rēx, grātulātur, laeta māiestās tua
quod līberātō pectore hoc scēptrum gerat.
Tibi grātulātur, rēgia ō coniunx, tuō
quod rēx amōre patriae dominam dedit.
Bolena: Etiam hunc amōrem patria accipiet meum,
Anglōs amābō semper et patriam meam.
Cranmerus: Rēgīna, flecte ; rēgium impōnō decus
diadēma capiū, dexteram scēptrum impleat.
Rēgīna vīve. *Henricus:* Grātulor, tū iam latus,
rēgīna, claude, rēgium solium preme.

Acclamatio:

Annet, perennet, vivat, aeternum regat.

Henricus: Sit testis aether, cōncium testor polum :
fuit salūtis cūra cōnūbium hoc novum,
Catharīna coniunx hāctenus, nunc abdicō ;
rēgīna nōn est, abnuō ; haec coniunx mea est,
rēgīna vestra est. Fēsta sit rēgnō diēs ;
auspicia dominae plēbis in lūdōs eant.

CHORVS

*Vitiorum et virtutum,
ubi a parte una Haeresis cum suis,
ab altera Ratio cum Pietate et Clementia*

Haeresis:

Nunc tandem laetīs resonent ululātibus umbrae,
et piceōs Styx mōta lacūs Phlegetōnque Acherōnque
attollant undās ; fās est rīdēre sub Orcō,
et nova dē mediīs sōlātia sūmere poenīs,
invidiam satiāre suam, rabiemque replēre ;
ō mānēs, Hymenae, Hymenae, īstāte sonōrīs
vōcibus, haec vestrae nam sunt spōnsālia nātae,
dum sibi rēx nūllā coniungit lēge Bolēnam,
mē sibi dēspōnsat sēcrētīs Anglia fātīs.

Luxuria: Luxuria taedās praeferam,
et nuptiārum prōnuba
tuōs labōrēs occinam.

Per mē haeresis semper venit,
cuī libīdō māter est,
vel ambiō suī impotēns.

Ratio: Quisquis secūtus sēnsuum celer impetum
ratīonis excussit iugum, īfirmō pede
cadit in ruīnam. Hoc, Anglia, exitium est tuum,
ratīone sprētā, dum fovet rēgem Venus.

Impietas: Alteram taedam manus ista vibret,
Haeresis, per mē tua rēgna surgunt,
dumque rēx Rōmae pia iūra temnit,
nāsceris ipsa.¹

Pietas: Quisquis dominī temnit habēnās,
quisquis sacrās pectore lēgēs
ēicit, et sē substrahit ārīs,
nūllō calcāns iūra timōre,

¹ Versus adoneus, quo stropha haec sapphica una et sola finitur. Lege de huius partis versuum scansione Praefationis p. iv.

hunc Deus altā dēspicit arce,
ruit exitiī nescius ātrī.

*Tyr.: Mē quoque iam piceam decet hīc prōtendere taedam ;
et sanguineā verbera dextrā,
Haeresis armatā dum spargit funera dextrā,
cumulāns mortēs mortibus ātrīs,
tum rēgnū stabilit, firmatque in sanguine sēdem,
lēnia languent rēgna regentum.*

Clementia: Quisquis sevērō pectore
sitiēns cruōrem innoxium
oblectat animum et dexteram,
cūrāre nōn potest Deum,
ūnō recēdit impetū,
hūmānitātis et suae
expers salūtem dēserit.

Haeresis: Quaerenda nunc est certa rēgnandī via.
Modum, sororēs, quaerite, et modum date.

Luxuria: Dōnec voluptās, luxus et Venus placent,
tū possidēbis Angliam et rēgem simul.

Ratio: Vbī voluptās et Venus,
ibī nūllus est usquam Deus.

Sēcum trahit, sēcum fovet
libīdō semper haeresin.

Impietas: Dōnec Rōmānae contemnet iūra cathedrae,
firmābis imperium tuum.

Pietas: Quīcumque iūra ecclēsiae
sacrōsque contemnit patrēs,
et arbiter sibi lēgis est,
catholicus esse nōn potest.

Tyrannis: Dōnec districtō dominābitur ēnse, vigēbis ;
crūdēlitatis est novae
firmāre semper haeresim.

Clementia: Animōs sevērōs haeresis semper parit,
ūrit, revellit, dēstruit,
secat, necat, ruit, obruit.
Misera haec vidēbit Anglia.

ACTVS QVARTVS

Catharina, ingenti percussa dolore, fatis cedit et abit. Pontificis deinde sententia negantis allata, Henricus, spem papae umquam probantis perdens, Volsaeo, qui rem ad utilitatem rettulerit suam, calamitatem crimini dat, munus cancelarii abrogat, cuius in locum statuit Morum. Coniugem eam sibi atque Angliae fore reginam pollicitus Bolena, senatoribus consilium aperit suum, ut rex ipse non pontifex sit ecclesiae Anglicanae caput, approbatum quidem a Cranmero ceterisque senatoribus, Moro ac Roffensi episcopo maxima vero adversantibus ope, ex quo fit, ut in carcerem coniciantur ambo. Pronuntiatur proinde edictum, quo, qui hoc negaverit, perduellis dicitur. Roffensis ad tribunal vocatus, iurare denegans, capite damnatur, qui maximo dignus honore supplicio afficitur. Tristes canunt patriam relinquere et quaerere velle se novam papistae.

SCÆNA I *Catharina, Longlandus, Maria, pedisequae*

Catharina:

Excidimus ergō ; rēgis imperium datum est,
torumque paelex iam meum et meretrīx thronum
tenet Bolēna ; rēgiā expellor domō
nōn dīgna coniunx, tollitur sacrī decus
rēgāle capitīs, et meae rēgnī manūs
scēptrum relinquunt. Ipse rēx, heu dūra vōx,
rēx ipse nostrōs pectore exclūsit suō
āmēns amōrēs, exulī exilium imperat.
Nihil recūsō ; pellat, ēiciat, necet,
mors ūna nostrarē finiet vītae mala.
Occidat, aberit ā meā crīmen nece.

Ō aula fallāx ! *Longlandus:* Pectoris lūctum rege,
rēgīna. *Catharina:* Nōmen tolle, iam nōn sum amplius.
Fortūna tantum nōmen invīdit mihī.

Longlandus: Tamen iste magnus pectoris casset dolor,
generōsa prīnceps. *Catharina:* Faxit aeternus Tonāns,
ut quicquid in mē congeret seu sors malī,
seu rēx timōris, pectore invictō feram.

Tulī secundam, patiar adversam libēns.

Longlandus: Nec īsolēscunt, prosperīs quī sunt bonī,
nec rēbus adversīs cadunt : fortem probant
adversa mentem ; prospera exitium trahunt.

Catharina: Eicere rēgī sī parum est, oneret manūs
rēgalis īra vinculīs, claudat specū
tenebricōsō filiam et mātrem simul.

Immō, hoc patēbit, cum volet, ferrō caput.

Patēbit istud pectus ; hinc strictā manū
prō amōre dūcat sanguinem : sī nōn sat est,
addat parentis fūnerī nātae necem.

Ō sors acerba ! *Longlandus:* Rūrsus incumbis tuō,
prīnceps, dolōrī ; dēficit, quī mox suō
sēsē ērigēbat impetū, sanguis tuus.

Nē cēde sortī, tempora afflīctaе Deus
meliōra spondet. *Catharina:* Noster exemplum dolor
iam nescit ūllum, prīsca nōn aetās habet.

Rīdenda vulgī fābula, ō vulnus grave,
ubīque dīcor. *Longlandus:* Immō, iam vulgus tuōs
dēflet labōrēs ; sānctitās, pietās, pudor
animō recurrunt : crīmen īfāmem facit,
adversa nōn sors ; vīta tē excūsat tua,
fortūna cāsū quem premit, nōn est nocēns.

Catharina: Quaecumque veniet, grāta sors veniet mihī.
At nāta lacrimīs perfodit pectus suīs.

Ō nāta ! *Maria:* Māter, quō volēs, nātam vocā,
sequar parentem. *Catharina:* Nāta, tē genitor negat,
et mē marītus ; rēx utramque exterminat.

Ō dūra fāta ! Per scelus numquid meam
genuisse dīcar filiam ? Quō, quō, dolor,
quō mē resorbēs ? *Longlandus:* Nuptiās orbis tuās
semper probāvit, crēde, nūllum est hīc scelus.

Et sāncta vītam fāma collaudat tuam.

Catharina: Tibi, nāta, genitor et simul genitrīx erō,

habēbis ā mē nōmen ; et quamquam parēns
natām recūset, nōminis magnī notās
Ibēra tellūs et decus stirpis dabit.

Rēgēs, avōs abavōsque numerābis tuōs ;
et patruēlēs Caesarēs. *Longlandus*: Nōtum est genus,
fortūna magnae cōgnita est mundō domūs.

Cath.: Rēx ipse nōbīs est dolor ; quamquam opprimat,
opprimit amantem ; corde sub nostrō latet.

Ō, sī redimere lacrimīs possem meīs
miserī salūtem rēgis ! *Longlandus*: Hanc cūram Deō,
rēgīna, linque ; fāta dispōnet Deus.

Catharina: Commendō rēgem ; cēdō, discēdō, meae
venīte mēcum filiae. *Pedisequa i*: Dominam sequar.
Suī dolōrēs sunt meī et lacrimae meae.

Pedis. ii: Fortūna, domina, quae tua est, haec est mea ;
quōcumque pergis, pergo ; tū famulam rege.

SCÆNA II

*Henricus, Brianus, Volsaeus, Varamus*¹

Henricus:

Quid ais, Briāne ? Pontifex lēgem dedit ?
Prōnuntiāvit pontifex ? *Brianus*: Sīc est. *Henricus*: Meās
num forte damnat nuptiās ? *Brianus*: Damnat novās.
Domō Bolēnam rēgiā extrūsam cupit.

Henr.: Meam Bolēnam ? *Brianus*: Nuptiās prīmās probat.
Catharīna coniunx sit tua, et rēgnī decus
rēgīna portet, imperat. Quid, rēx ? Cadit
tuus ille fervor ? *Henricus*: Quicquid est, recitā, lege.

Recitatur sententia pontificis per Brianum.

¹ Varamus hoc loco in scaenam productus historiae fide comprobatus non est: iam mortuus erat, cum Bolenae imponeretur corona a Cranmero successore, qui, matrimonium novum habens ratum, a pontifice excommunicatus est statim.

Brianus. Verba ista legis ; causa dēcīsa est tua.
Henricus: Dēcīsa causa est. Anime, quid restat tibī !
Vt ecce trepidās ? Nulla cōsiliī est via.
Meam Bolēnam dēseram ? Vītam meam ?
Mihī revellam cor meum ? Summus cupit
mandatque praesul, fulminis sacrī minās
intentat īdem. Chrīstiānus sum, meum est
pārēre tantō praesulī. *Varamus:* Rēgem decet
pārēre tantō praesulī. *Henricus:* At fīet meum
īnfāme nōmen, tōta rīdēbit meōs
tellūs amōrēs. *Varamus:* Crēdet errōrem prius
sapuisse rēgem postmodum. Vix est nocēns,
quem paenitēre coepit. *Henr.:* At quisnam est modus ?
Varamus: Catharīna rūrsus pīstīnum sūmat decus.
Rēgīna redeat, vēra quae coniunx tua est,
beat Bolēna : crēde, cūra nunc tuae
agitur salūtis. *Henricus:* Īra, dēcēdās locō ;
Catharīna rūrsus impleat rēgis torōs ;
rēgīna redeat ; nūlla iam placeat Venus,
abī, Bolēna ; dēserō amplexus tuōs ;
meum tuumque foodus ēiūrō, abnuō.
Volsaee, rēgem perdidistī : tū mihī
inīquitātis auctor, et magnī nimis
sceleris minister ; tū mihi dīvortī
causā exstitistī. *Volsaeus:* Fateor, et sōlus fuī.
Sī nōn fuissem, crēde, rēx, iam iam forem.
Tua esse coniunx frātris haud umquam potest.
Henricus: Et inde nostrarē damna tot passim domūs ;
inde hī labōrēs ! *Varamus:* Nōn tuum rēgis fuit
turbāre pācem ; nuptiārum nōn fuit
firmum movēre foodus. *Volsaeus:* At nūllum fuit.
Varamus: Dubitābis etiam, pontifex quandō suā
hoc lēge sancit ? Crīmen hīc nūllum vidēs ;
ambitiō tumidum reddit, et dum nōn potes

prīmam occupāre praeſulis sēdem ſacrī,
tua in ruīnam cōſilia rēgis movēs.

Numquam Bolēna placuit, at Francī ſoror
rēgis placēbat ; Caesari ut magnō tuus
ultor nocēret animus, ēiecta eft tuō
Catharīna ſvāſū. Rēgis eft laeſī reus.

Henricus: Etiam hinc recēde. Dīgnitās, quae nunc tua eft
et prīma rēgnī, ceflet ; hoc rēx imperō.

Immō, abdicāre tē volō. *Volsaeus:* Cēdō, abdicō.

Henricus: Sit ista Mōrī dīgnitās ; Mōrus placet :
ſit Angliae, nam mandō, cancellārius.

Volsaee, cēde ; quod volō, Mōrus ſciat.

Brianus: Mōrō indicābō ; rēgis hoc mūnus ſuī
ultrō expetendum capiat, et rēgnum iuvet.

Varamus: Sīc redde mōtō pectorī pācem tuō :
pārēre dēbēs iūdicī, āctūtum iubē,
rēgīna redeat, paelicem indīgnam ēice
rēgnō domōque. *Henricus:* Cōſilia volvam mea.
Sēdātus in mē eft pectoris mōtī furor.

Varamus: Corrēctus error prīmus eft vītae gradus
meliōris ; alter nōn ſequī errōrem amplius.

SCÆNA III

Henricus, Bolena, Brianus

Henricus:

Quid fīet ergō ? Saeva tempeſtās meum
pertundit animum ; dubius hūc et hūc feror ;
et aestuantis ſeu ſalī exundat furor,
ſīc errō, et errāns pectus incertum trahō.

Amor hinc resorbet pectus, hinc turbat timor,
quid heu ? Bolēnam rēgiā ēiciam domō ?
Pārēre iūſtum eft ; altera eft coniunx mea ;

prōnuntiāvit pontifex, certa est fidēs.

Nōndum hōs amōrēs exuō ; nostrās calor
agit in medullās ; cernō, quid fās sit, sequī ;
haeret voluntās ; volvor, et sīc effluō.

Brianus: Vt ecce tōtus haeret ! Abreptum dolor
utrimque versat ; dubia cōnsilium petit,
et implicāta mēns novam quaerit viam.

Bolena: Istōs tumultūs mentis et cordis gravēs
pateris dolōrēs ? Excidī forsān tibī

et iam Bolēna displicet. *Henricus:* Semper placēs.

Bolena: Age, tolle, tolle verticis nostrī decus,
istam corōnam. *Henricus:* Quodquod est tuum, est decus.

Retinē corōnam. *Bolena:* Coniugī coniunx mihi
fidem dedistī. *Henricus:* Quam dedī, servō fidem.

Bol.: Revocanda coniunx altera est. Henr.: Coniunx mea est.

Bolena: Rēgīna redeat, hoc cupis : nē sim, cupis.

Et ista rēgis est fidēs ? Iste est amor ?

Henricus: Nec amōre quicquam, nec fidē indīgnū gerō ;
rēgīna vīve, tōta rēgīnam Anglia

iam tē fatētur. *Bolena:* Pontifex sed mē ēicit,
et fulmen in mē barbarum intorquet ferus.

Patiēris ? Et mē rēgiā expellēs domō ?

Henricus: Sēcūra vīve ; rēgium solium et torum
semper tenēbis ; dulcis es coniunx mea.

Quid immerentēs rōre cōfundis genās ?

Age, redde laetae mentis irradiāns iubar.

Iterum serēnus òra perstringat rubor.

Compesce lūctum. *Bolena:* Pontifex lūctum facit ;
nec vāna metuō. *Henricus:* Nūllus hīc hostis tibi est.

Bolena: Sunt forsān omnēs. *Henricus:* Nūllus est hostis tibī.

Bolena: Nūllum timēbō, coniugem sī rēx amet.

Henricus: Tē rēx amābō. Pontifex numquām hunc meō
īgnem revellet pectore : inveniam modum.

Bolena: Iūrāta mēns est et mihi et rēgī tibī.

Henricus: Iūrāta mēns est. *Bolena:* Mē tuō dīgnam torō,
rēx, iūdicāstī ; pectus hoc nostrum tuō
amōre flagrat : sī placeō, servā tuam.

Henricus: Mea es, Bolēna, tēque servābō meam.

Briāne, cūrā deesse rēgīnae nihil.

Brianus: Cūrābō ; num quid amplius forsan iubēs ?

Henricus: Adsit senātus. *Brianus:* Aderit, hanc cūram geram.

SCÆNA IV

Henricus, Haeresis cum suis

Henricus:

Rūrsum tumultūs mentis, et rūrsum novī
animū flagellant impetūs ; dubitō, haereō,
cōnsilia dēsunt ; pontifex animū trahit,
retrahit Bolēna ; certus, incertus feror ;
nōlō, volōque : quod volō, grātum est mihī ;
quod nōlō, iūstum est, Anglia hīs humerīs meīs
inclīnat, incubatque : quicquid hīc agam,
spectābit orbis, nōmen atque ūmen feram.

Haeresis: Pārēbis ergō ? Serviēs ? Lēgem et iugum
patiēris et rēx ? *Henricus:* Nempe quandō pontifex
prōnuntiāvit. *Haeresis:* Pontifex quandō tuam
tibī revellit coniugem ? Quandō tuōs
prohibet amōrēs ? Victē rēx, dā, dā manūs ;
istum sacrōrum prīncipem rēgēs timent,
quī nōn timentur. Indolēs magnae regunt.

Pārēre turpe est, quandō, quod prohibet, placet.
Tuam est suprēnum culmen, et rēgnī caput
tū sōlus exstās, quī timet, rēx nōn regit.

Henricus: At ille rēgēs dīrigit : mundī caput.

Haeresis: Mancipia quōs fēcit sibi, rēgēs regit.
Tibi redde tēmet ; vindicā culmen tuum ;

namque esse rēgēs nīl suprā magnōs potest.

Dat iūra sōlus rēgibus rēgum Deus.

Henricus: Prīnceps sacrōrum est, et vicēs Christī gerēns

hominū salūtem cūrat, et fideī sacra

antīquae servat. *Haeresis:* Saxa Tarpēius regat

Rōmāna rēctor, Angliae in rēgnō tuum est

et regere populōs et dare populis fidem.

Opus est, ut ūnum rēgnō in ūnō sit caput.

Et rēx et esse pontifex sōlus potes,

et esse dēbēs, subditī accipiant fidem,

quam rēx amābit ; subditī lēgem ferant,

quam rēx iubēbit. Pōne tū lēgem tibī.

Henricus: Nōn ergō nostram coniugem āvellet mihī.

Haeresis: Nec hanc nec illam, quam volēs : hoc rēx agās,

ecclēsiae sīs Anglicānae pontifex.

Fateantur omnēs, sī quis obsistat, cadat.

Rēx ille vērus, quī sibi indulgēns, nihil

usquam verētur : quod volunt rēgēs, simul

hoc posse dēbent. *Impietas:* Scēptra conveniunt male

pietāsque ; dēbet sōla māiestās colī,

aliōs colere quī dēbet, est servus miser.

Fortēs, Sevērī, Bellicōsī, Māximī

sunt magna rēgum nōmina, haud umquam Piī.

Prīvāta sors est. *Henricus:* Iam ratum est, iam rēx erō :

iniūriōse pontifex, ergō mihī

fulmen mināris ? Pontifex et rēx erō.

Tyrannis: Haec firma mēns sit, ūna regnandī est via

districtus ēnsis ; Angliam ferrō potēns

teneās oportet ; Chriſtiānus hic cruor

fūsus parābit sortis excelsae thronum.

Henricus: Sed ēn senātum cernō, quod superest, agam.

Haeresis: Satis est, Britanna terra mūtābit fidem.

SCÆNA V

Henricus, Cranmerus, Roffensis, Morus, senatores alii

Henricus:

Cōnsulere mē decēbat et fāmae et meae,
procerēs, salūtī. Vester hīc mēcum labor
subiit tumultūs ; onera portāstis mea,
et ipsa nostrīs Anglia ingemuit malīs,
dum laedit orbis laesus haud fāmam meam.
Sed victa fāma est, vīcit invidiam meus
sincērus ardor ; gaudiō incumbō meō,
vōtīque compos laetor ; at quod nunc volō,
percipite, procerēs, pontifex nūper suum
vibrāvit in mē fulmen, et nostrum caput
dēvōvit Orcō, dum meae incumbō anxius
multum salūtī. Coniugem prīmō mihī,
dominam deinde patriae novam dedī.
Ipse improbāvit, Caesar in partēs papam
pertraxit istās. Sit satis, nunc hoc volō,
ut Anglicānae pontifex ecclēsiae
caputque sit rēx, nōminet nēmō papam.
Quī nōminābit, nōscet, agnōscet, colet,
sit perduellis, dēbeat mortī caput.
Prōlēs Bolēnae sit mea et rēgnī simul
hērēs, fatērī subditī dēbent meī ;
sit perduellis, quī negat, mortis reus,
haec est voluntās, hanc sequī, procerēs, decet.
Cranmerus: Iūsta est voluntās, nōs sequī iūstam decet.
Ego tē Anglicānae, rēx, suprēmum ecclēsiae
veneror caput, Quirītium ēiūrō papam.
Ego Bolēnae filiam hērēdem tuam
rēgnīque fateor. Sacra māiestās tua
quicquid perēgit hāctenus, tōtum probō.

Necessitatem dubia permovit salus.

Morus: Haec causa praeceps, una rem tantam iubet regis voluntas. *Cranmerus:* More, non regem tuum noscis, fatēris? *Morus:* Fateor, et noscō meum, venerorque regem. *Cranmerus:* Non caput regnī colis?

Morus: Regnū est caput, non Anglicanae ecclēsiae.

Henricus: Et dignitatis iste fructus est novae?

Sic, More, regī gratus es? *Morus:* Grātā colō tē mente regem; dignitatis sī meae est probare, quod vīs, abdicō; pīmum decus resīgnō regnī. *Henricus:* More, tū numquam mea ad vōta trānsīs. *Roffensis:* Magne rēx, sī lēx tua esset voluntas, forte pārērem tibī.

Iubēs inīquum: nēmō regem ecclēsiae agnōvit umquam pīncipem aut summum caput.

Cran.: Nōn Anglicanae? *Roff.:* Nēmō, namque est omnium ecclēsiārum pontifex summum caput.

Cranmerus: Tē dignitāte semper ornāvit novā rēx ipse; regis iussa nunc temnis tuī; agnōsce regem et filiam; cōgī potes, auctōritāte cōget ipse rēx suā.

Roffensis: Auctōritāte cōget aut certā nece; nōn morte vincet; et metum et mortem meae temnit senectūs. *Henricus:* Impium in regem caput sērō rebellat: augeat carcer metum, vincentur ambō; vincula et taetrōs specūs ferant rebellēs, ferre quī regem negant.

Morus: Eāmus ergō, laetus agnōscō Deī benīgnitātem; carcer optātae domus tranquillitatis fīet et portus simul.

Roffensis: Eāmus, ecce nīl moror, vītam novam hinc inchoābō, mors diem pandet novum.

Fēlīx senectūs, morte quae sērā cadēns reperit corōnam: quō volēs, abdūc senem.

Cranmerus: Abdūc, satelles, ista libertās rea est.
Iūrāte reliquī. Rēgis ēdictum placet ?
Senator I: Agnōscō rēgem ecclēsiae nostrae caput ;
rēgnī Bolēnae filiam hērēdem probō.
Senator II: Sacrī suprēnum culminis rēgem caput
fateor, colōque, sacra pontificis negō
dīrumque nōmen. *Senator III:* Et probō, et quae rēx iubet
servanda iūrō, pontifex et rēx simul
Henrīcus estō, Rōma quem patrem colit,
dētestor illum. *Henricus:* Sīc decet, nunc sit tuae,
Cranmēre, cūrae, nostra quā lātē Anglia
vallātur undīs, pūblicāre quod volō :
fateantur omnēs, et datā iūrent fidē.
Rēgum est fidem lēgemque subiectīs dare.
Cum sōl redūcet flammeōs undīs equōs,
vocā ad tribūnal cōsciōs rūrsum reōs.

SCÆNA VI
Cranmerus, senatores

Cranmerus:
Age, praecō, rēgis pūblicā ēdictum novum¹ ;
cum nesciuntur iussa, contemnī solent.

Recitatur edictum regis.

Lūstranda tota est Anglia, et cūnctī sciant
dēcrēta rēgis, praesulēs, sacrae domūs,
urbēs ; probāre quī novam nōn vult fidem,
feriātūr ēnse. Fūsus hanc lēgem cruor
sancīre dēbet. *Senator I:* Forsan exemplum volent
vidēre cūnctī, vulgus exemplō sapit,

¹ Lex de regia supremitate (*Act of Supremacy*) d. tertio m. Nov. a. 1534 in parla-
mento perlata est.

terrentur aliī. Sī quis exundet cruar,
sī quod per urbēs fūnus atque haustum caput
percellat omnēs, sapere mox cūctī volent.

Senator II: Hūc ad tribūnal ergō Roffēnsem prius
revocēmus ; illum, sī cadat, nēmō sequī,
nec ipse Mōrus, mente mūtātā, volet.

Cranmerus: Redūc, satelles ; sapere sī forsā volet,
multī sequentur, suspicit vulgus virum,
colitque sāncutum. *Senator III:* Nōn volet, mēns est senī
invicta doctō, nūlla mors ipsī metum
iniciet umquam. Cernite, ut laetō senex
vultū propinquat ? Pectore īfrāctō necem
contemnit audāx ; crēdite, hic nimium sapit.

SCÆNA VII

Cranmerus, Roffensis, senatores

Cranmerus:

Iterum ad tribūnal, praesul, an nōndum sapi ?

Necessitās suprēma nunc fātī tuī est.

Nē sērō sapiās. Pontifex sit rēx tibī,
hērēs Bolēnae filia. Hanc lēgem tulit,
quem tū verērī p̄rincipem dēbēs tuum.

Senator I: Laudandus iste pertināx mentis furor
numquam est ; an ipse sapere sōlus hīc cupis ?

Roffensis: Rēctaen tenācem mentis haec aetās facit.

Spēranda nōn est vīta, cum fīnem cupid.

Occāsiōne laetor, haec vītam dabit,

hinc cum relinquam. *Senat. II:* Morte quid gaudēs tuā ?

Vīcīna mors est, sī negās : iūrā, et tuō

tē redde rēgī, pontifex ipse est tuus :

fateāre, iūrā. *Roffensis:* Pontifex nōn est meus.

Senator III: Nec Anglicānae nōscis hunc ecclēsiae

caputque rēgnī ? *Roffensis:* Nūllus agnōscēns sapit.
Nōn est, nec esse rēx potest. Ūnum est caput,
Rōmānus ille praesul et mundī est caput.
Dēcipere rēgem nostra nōn dēbet fidēs,
nōn haec senectūs : hāctenus nostrī fidem
tenuēre p̄imam, iūra Rōmānus dedit
sacrāta praesul. Quod novum est cōnstāns negō :
rēx hic receptam tollere haud potest fidem.
Cranmerus: Est perduellis, sapere sīc sōlus cupit.
Prōnuntiētur. *Roffensis:* Nīl moror, prōnuntiā.
Senator: Ecclēsiae quod dēnegēs rēgem caput,
et quod Bolēnae filiam hērēdem haud probēs,
tē perduellem dīcō, et addīcō necī.
Ī, lictor, istud amputā senī caput.

SCÆNA VIII
Roffensis, lictor

Roffensis:
Vōx ista rēgis dūra, sed grāta est mihī.
Mors summa vītae est, nec tamen summum est malum,
horrēre sapiēns nōn solet certam omnibus
ipsī invocātam. Nesciō quis sē meōs
agit per artūs ardor, immūtor senex,
novumque crēscit rōbur et vīrēs novae.
Benīgnitātis hic tuae est, Tonāns, favor,
nōn hunc merēbar, glōriam ad tantam vocās
etiam immerentem ; glōria est prō tē morī.
Lictor: Hinc est eundum ; nē trahās, praesul, morās.
Roffensis: Tarda est senectūs, parva sed restat via.
Fulcrō senectūs nōn eget ; bacule, hīc valē.
Properāre nostrī ad glōriam dēbent pedēs.
Iterum renāscor, et iuventūs est nova.

*Te Deum laudamus, te Dominum confitemur
Te aeternum Patrem omnis terra veneratur*

Rēx summe rēgum, Chrīste, tū praeſēns ades,
tuī labōrēs praeſulis grātōs habē.
Valēte cīvēs, Anglia ō misera, ō valē.
Tū perage, līctor, ecce cervīcem dabō.

CHORVS

Anglorum exulum seu profugorum

Ergō patriae linquendae urbēs
linquere patriās certum est sēdēs,
valēte, montēs Angliae,
valēte, fontēs Angliae.
Anglica tellūs, ultima nostrī
mūnera lūctūs impressa tenē ;
hās tibi lacrimās, hās tibi lacrimās
profugī et miserī solvimus Anglī.
Poscimur heu, heu, poscimur heu, heu,
quīcumque Rōmam nōscimus,
et quī fatēmur hīc papam.
Sīc misera perditur Anglia,
dēvōta Rōmae fīlia.
Gēns Chrīstiādum dēvōta necī est.
Sacrī multō sanguine patrēs
laceram fundunt sub nece vītam,
dēlūbra iacent obruta flammīs,
sacrōs rapiunt cinerēs ventī,
dēstruit ārās impius īgnis,
Chrīstusque suīs pellitur ārīs,
multum in templīs perplacet aurum,
aurumque reās efficit ārās.
Populātor amat, quicquid dītat.

Pauper reus est et crucis hērēs.
Verbera mixtō resonant plānctū,
undique lūctūs, undique lacrimae,
quisquis renuit iūrāre pius,
pellitur agrīs patriāque domō.
Trahitur dūrae victima mortī,
sīc nōs abīmus exulēs ;
agrōs domōsque linquimus.
Heu Chrīstiānōs Anglia heu nōn fert suōs !
Heu Chrīstiānī patriam fugiunt suam !
Ō rēx tyranne, quō tuōs
procul repellis subditōs !
Externa rēgna quaerimus,
aequorque nostrum linquimus,
dum nōn tibī bonī sat est
nōs exuisse patriīs,
Anglī exulāre cōgimur ;
et exterōrum per plagās
servāre dēbēmus fidem.
Mānēs patrum ! Mānēs patrum ?
Etiam sepultī flēbitis,
hinc dum nepōtēs ob fidem,
sēdēs relinquunt patriās,
et mortuōrum iam iacent
sepulchra ferrō dīruta.
Ibimus ēheu : assuēta prius
placidīs heu gēns vīvere campīs.
Pars Belgiacās incolet ūrās,
pars Ītalicōs incolet agrōs,
pars occiduōs vīset Ibērōs.
Sparsī tōtō prōtinus orbe
miserī latēbimus exulēs.
Alibī Anglia, alibī Hibernia.
Ō dulcis et cāra patria !
Anglia tellūs, patria tellūs,

nunc ergō valē, nunc ergō valē,
Sed adhūc nostrōs imbibe questūs
imbibe lacrimās ; nōn sine lacrimīs
linquenda nōbīs patria est :
cernere retrō quotiēs oculī ;
dīcere quotiēs cupient animī ;
perdita nostra est Anglia nōbīs,
nōn nōs habēbit mortuōs ;
nostrās habēbit lacrimās.
Rūrsum ergō valē, rūrsum ergō valē,
Anglica tellūs, patria tellūs,
hās ultimās tibī lacrimās,
haec ultima ferimus ūscula !
Meminisse semper patriae
haec fera facient ūscula.
Rūrsus valē, aeternum valē.

ACTVS QVINTVS

Henricus, rationem rursus, pietatem, clementiam deserens, Angliam religione catholica ferro ignique divellere cupit. Cranmero senatoribusque hortantibus, ob monachos adversantes sollicitis, Mori uxorem et filiam ad eum in carcerem admittit, ut eius mentem mutent. Morus, aequus et constans in sententia perstans, a Cranmero tandem et senatoribus morte multatur, cuius caput, verum Angliae decus, absciditur. Haud pauci eum sequentur. Paulo post Catharina vita decedit, per epistulam veniam data Henrico. Bolena vero, adulterii cum fratre accusata, capite damnatur, securi percutitur. Annis progradientibus, corpore magis magisque intumescente morbisque confecto pluribus, Henricus diem obit supremum. Cranmero Brianoque circumstantibus, criminibus dolens suis eorumque a Deo veniam petens, vitae conficit cursum. In versibus ultimis sperat poeta Angliam, luctus passam duros et curas, aliquando ad veram convertoram fidem.

SCÆNA I *Religio catholica, Ratio, Pietas, Clementia*

Religio:

Caelum solumque et aequor et quicquid suō
immēnsa rērum māchina amplexū capit,
tū, magne Genitor, temporum volvis tuō
quī saecla cursū, lūna, tū, noctis regēns,
vōs, splendicantēs īgnibus stēllae vagīs,
āer globīque nūbium et quicquid suprā
nātūra versat, flūmina et montēs, aquae
levium perennēs fontium, rūpēs, specūs :
iuvāte nostrās lacrimās. Perī Angliae,
mihīque periit Anglia, heu, quondam mea !
Religiō caelī filia et Rōmae parēns,
dēmersa lūctū, foeda, virgineōs sinūs
lacerāta, frācta, sanguine effūsō madēns,
hinc ūror, inde vexor, expellor, premor,
dēfēnsor ille, prō pudor ! Nūper meus,
rēx ille, calamō¹ nostra quī asseruit sacra !

¹ Lege annot. in extrema p. 25.

Henrīcus ille, (lacrimae vōcem obruunt)
in mē ruentem pellit ac stringit manum,
ut mē revellat, dissipet, tollat, necet.

Ō Chrīstiānī, restat exilium grave
aut mors acerba : lenta succēdent mala,
ultrāque mortem saevient ; mānēs suā
crūdēlitàte rūrsus in mortem trahent.

Vbīque lūctus est meus, fūnus meum :
gemunt onustae tot virīs sacrīs crucēs,
et frācta iactās templa corripiunt facēs.

Coenobiōrum claustra cōnfūdit cruor.

Mors morte premitur, fūnerī est fūnus grave.

Nec ūna tantīs Anglia est satis malīs ;
Hiberna tellūs premitur, hīc quisquis fidem
servat Quirītum, mortis īfandae est reus.

Quoūsque tandem ? Cūius implōrem manum ?

Nec ūlla spēs est ? *Ratio*: Nūlla spēs, quandō suō
exclūsit animō, rēcta quod ratiō iubet,
ruit, impetūque surgit, et caecus furit.

Religio: Nec ūlla spēs est ? *Pietas*: Nūlla spēs, quandō polī
contemnit īrās, iūraque et lēgēs premit.

Rēx esse nūllum cōgitat dēmēns Deum.

Relig.: Nec ūlla spēs est ? *Clem.*: Nūlla spēs, quandō furēns
animus cruōre pāscitur ; tōtus furit ;
benīgnitātem pectore exclūsit suō.

Religio: Ō magne caelī Rēctor, ō mundī Parēns !

Sī nūlla spēs est, rōbur aspirā meīs.

Vincant flagella, verbera, īgnēs et crucēs,
et augeantur mortibus. Sed ēn venit
rēx ipse ; quid vult ! Tōta concutior metū.
Meditātur iterum misera, quod nimium gemam.

SCÆNA II

Henricus, Religio catholica, Ratio, Pietas, Clementia

Henricus:

Immāne quantum pectoris saevō quiēs
turbāta mōtū est ! Longa cūrārum cohors
utrimque cingit ; subditī rēgis minās
paucī verentur ; quam dedī, lēgem negant ;
iūrāre nōlunt ; Anglicānae mē caput
ecclēsiae nōn cōnfidentur, et morī,
etiam per īgnēs et crucēs mālunt morī,
et mē negābunt subditī rēgem meī ?
Et mihi resistent subditī rēgī meī ?
Nōn ita cruentā, quod volō, fīet manū,
sī nōn quiētā. Chrīstiānōrum phalanx
ista in īrās mē vocat ; temnit necem,
suamque tantum pertināx Rōmam colit,
ista, ista religiō nocet. Vel rēx erō,
vel hinc recēdet. *Religio:* Ecce rēx adsum tibī
Religiō, numquid mē tuā ēvertēs manū ?
Mē exterminābis ? Angliā expellēs tuā ?
Tū mē solēbās ēnse tūtārī tuō,
et nunc cruōris ultimās guttās meī
sorbēbis atrōx, hauriēs, fundēs ferōx ?

Henricus: Ecclēsiae caput Anglicānae sim, volō.

Vel hinc recēdēs. *Religio:* Quandō rēx istud petis,
hinc mē repellis, esse nōn potes caput.

Ūnum est, et istud pontifex Rōmae est caput.

Henricus: Sit ipse Rōmae, mē meī agnōscant caput.

Religio: Ūnum esse dēbet, ūna tantum ecclēsia est.

Henricus: Et iūra mihi det pontifex ? Rēgnū meum
meōsque frēnet subditōs ? *Religio:* Mōrēs regit
et sacra rēgnī, et subditīs donāns fidem

cūrat salūtem. *Henricus*: Dō fidem et lēgem meīs.

Religio: Hoc nōn tuum est : tū, quod decet rēgēs, agās.

Henr.: Cōgam rebellēs. *Religio*: Chrīstiānus nōn potest vel morte cōgī. *Henricus*: Mille diffundam necēs.

Religio: Dum mīle tollēs, mīle nāscentur novī.

Henricus: Furor cavēbit. *Religio*: Ille, quī resecat, furor crūdēlis auget. *Henricus*: Igne et undīs opprimam.

Religio: Hinc pulchriōrēs semper ēmergunt meī.
Fēcunda fīō clādibus, crēscō malīs.

Ratio: Compōne mentem ; nōn decet rēgem sequī,
quod iūra nōlunt. *Pietas*: Sērō, sī tamen sapis,
plācātus aether fiet, errōrem auferet

tibī benīgnus pontifex. *Henricus*: Heu pontifex !
Heu mē meumque pontifex rēgnum movēs !

Religio: Agnōsce patrem, pontifex rēgum est pater.

Henr.: Numquam ; recēde, sum Angliae nostrae caput.
Obsistat ille, quicquid est, vincam tamen.

Clem.: Numquam ; potestās scelere diffundēns scelus
violenta dūrat ; mītior melius manus
rēgnum gubernat ; efferat, quicquid ferum est.

Henricus: Únum est necessum ; pāreant, sit, quod volō.
Pārēre iūstum est rēgibus, quandō iubent.
Sum rēx, et īdem pontifex erō meīs.

SCÆNA III

Cranmerus, Henricus, senatores,
Aloysia Mori uxor, Margareta Mori filia

Cranmerus:

Saevīre frūstrā est. Magne rēx, paucī tua
ēdicta cūrant, ōrdō quīcumque est sacer
ultrō rebellat : nīl minās cūrant tuās,
nīl fāta cūrant, quodque mīrēris magis,

etiam cruentō cōnficī ferrō petunt.

Henricus: Saevīre certum est attamen ; flectam impiōs,
aut morte tollam. *Senator I:* Mōrus exemplō movet.

Illum imitārī quisquis est doctus cupit.

Henricus: Vir ūnus ipse plūs potest, quam rēx potest.

Iterum vocētur, pertināx sī sit, cadat.

Mors ūna tantī forte terrēbit virī.

Senator II: Ēn uxor, ipsa lacrimīs flectet virum.

Ēn nāta, mātris lacrimīs iunget suās.

Henricus: Utāmūr illīs. Prōna, quid tantō petis,
mātrōna, lūctū ? Virgō, quid supplex cupis ?

Aloysia: Reddās marītum, repetit hic lūctus virum.

Marg.: Reddās parentem, lacrimae hae repetunt patrem.

Henricus: Reddam marītum coniugī et nātae patrem.

Flectātūr ipse, pāreat rēgī suō.

Īte, et movēte. *Aloysia:* Vinculīs sed sit prius
suīs solūtus. *Henricus:* Nōn licet, carcer tamen
vōbīs patēbit. *Cranmerus:* Nāta, tū patrem movē
affūsa collō, lacrimās numquam tuās
feret obstinātus. *Margareta:* Vinciam amplexū meō,
cōstānsque pectus lūctibus vincam meīs.

Cranmerus: Nihil negābit coniugī. *Aloysia:* Faxit Tonāns ;
cōnfūsa patre est tōta sublātō domus.

Senator III: Servāre tōtam sīc potest sōlus domum.

Īte, et movēte ; pāreat, parta est salūs.

Henricus: Quod restat, īte rūrsus, et poenam ultimam
dēnuntiāte. *Cranmerus:* Vānus hic rūrsum labor.

Ōrdō Minōrum tōtus Observantium,
quī dūra suprā fāta, Franciscī genus,
ultrō īsolēscit, arguit rēgis nefās,
et, concitātā plēbe, dēfendit papam.

Henricus: Nefāsne rēgis arguit ? *Cranmerus:* Sīc est, nefās.

Damnat Bolēnae nuptiās, ecclēsiae
negat Anglicānae māximum rēgem caput.

Istōs secūtus populus in partēs abit.

Sīc tōta perditur Anglia. *Henricus*: Ō sacrum genus !

Coenobiōrum nūlla perdūret domus ;

inicite flammās, pellite īfundam luem,

abeant, recēdant, exulent, fātō occidant.

Senator I: Carthusiāna gēns quoque in partēs abit.

Rēgem fatērī ecclēsiae nōn vult caput.

Henricus: Etiam hī per īgnēs ultimum fātum ferant ; extermināte, morte dēlictum luent.

Senator II: Nec hoc iuvābit ; ūna mors Mōrī omnium terrēbit animōs. *Henricus*: Occidat, pereat, cadat.

Vel mē suprēmum patriae dīcat caput.

SCÆNA IV

Morus, Aloysia, Margareta

Morus:

Quid, cāra coniunx ? Cancer hic nōn tē decet.

Nec iste noster lacrimās poscit labor.

Aloysia: Nē patere, Mōre, coniugis lacrimās tuae.

Cernis dolōrem, magnus excēdit modum,

tū redde tē mihi coniugem ; coniunx potes.

Num mē relinquēs ? Patriam ? Nātam tuam ?

Ō cāre coniunx, sī quid est in tē meī.

Ō cāre coniunx, sī quid hae lacrimae queunt,

per tē, per istud pectoris nūmen tuī,

per mē, per istās lacrimās, coniunx, meās

miserēre, coniunx, līberōrum et coniugis.

Morus: Et līberōrum et coniugis vīvō memor.

Aloys.: Miserēre vītae. *Morus*: Num meae ? *Aloys.*: Coniunx tuae.

Bis forte dēnōs vīvere annōs hīc potes.

Morus: Bis forte dēnōs ? Numerus annōrum est brevis, aeternitāte nēmō mūtet, quī sapit.

Sollicita tolle lacrimās, Mōrō est bene.

Aloysia: Bene, crēde, coniunx, coniugī nōn est tuae.

Mihi cūncta pereunt, sī perīs ; quae tē diēs
mihī marītum tollet, haec vītam auferet.

Tū vīta nostra es, heu diēs ! Heu, heu diēs !

Ego tē peremptum claudere hōc possim sinū ?

Et istud ūris cernere exstīnctum iubar ?

Ō spēs inānēs ! Vulnere ū quantō meum
fortūna pectus laedis ! Ō coniunx ! Tuae
lūx exstītistī patriae, nunc es probrum ;
nūper nitēbās Angliae pīmum decus,
nunc dīgnitāte carcer exūtum tenet.

Virōs vicēsque, Mōre, fortūnae subīs.

Morus: Sors omnis in mē est, quae mea est ; nōn est virī
timēre sortem ; quisquis est sapiēns, suā
spē vincit omne sortis adversae malum.

Aloysia: Spērāre quid vīs, certa sī mors sit tibī ?

Morus: Mortem quod ultrā est. *Aloysia:* Istud est quodquod bonum.

Spērāre fās est semper, haud semper morī
simulāre mentem iam potes. *Morus:* Numquam bonus
simulāre mentem vir potest, quandō suaē
causam salūtis sustinet ; fictās Deus
ōdit loquēlās. *Aloysia:* Ista tē perdet tua,
ō Mōre, probitās. *Morus:* Perdere haud probitās potest.
Sincēra semper pectora extollit Deus.

Aloysia: Sed fāma nostrae perditur tēcum domūs.

Morus: Perīre iūstī fāma nōn potest virī ;
augēbō fāmam mortuus. Coniunx, tuās
compesce lacrimās ; nāta, tū lūctūs tenē.

Margareta: Vtinam licēret ; sī quid est ultrā, dabō.

Obtemperāre sōlus an rēgī nequīs ?

Morus: Obtemperāre nōn licet rēgī suō,
Obtemperandō laeditur quandō Deus.

Margareta: At dubia rēs est, flectere hīc mentem potes.

Morus: Rēs dubia nōn est, quam facit certam fidēs.

Ecclēsiārum pontifex quod sit caput,
iūs omne dīcit, prīsca dēcernit fidēs.

Margareta: Roffēnsis ille praesul hanc mentem facit.

Morus: Veneror, colōque praesulem, sānctum virum,
fuit ista p̄idem nostra mēns. *Margareta:* At tot tamen
iūrant ubīque praesulēs, iūrant senēs
iuvenēsque doctī, nōbilēs, sānctī virī.

Morus: Plūrēs recūsant. Reliquus hoc orbis negat,
quod hī fatentur. Sentiunt aliter patrēs
fideī magistrī. *Margareta:* Rēgis ēdictum est tuī,
probat senātus Angliae, tūne hoc, parēns,
sōlus negābis ? *Morus:* Ipsa sīc ratiō iubet
pietāsque, nāta ; quod facit certum fidēs,
lēx nūlla rēgum tollit. *Margareta:* At vereor, parēns.

Morus: Quid tū verēris, nāta ? *Margareta:* Quod nimium gemam.

Morus: Meamne mortem ? Nūllus hoc pectus timor,
vīs nūlla vincet ; spem facit tantam Tonāns,
nōn merita vītae. Quī dedit mentem, dabit
vīrēs benīgnus. Nāta, quid rūrsus gemis ?

Margareta: At tōta dominum nostra tē domus gemit.
Et ecce misera sē ēnecat lūctū parēns.

Morus: Vtinam dolōrem tollere hunc vestrum queam.
Sēdābit illum, cūnccta quī sēdat Deus.

Coniunx, valē. *Aloysia:* Valēre sine tē nōn queō.

Morus: Et tū valēbis, nāta. *Margareta:* Nempe sine patre.
Ō dūra vīta, patre quae tantō caret.

SCÆNA V
Cranmerus, Morus, senatores

Cranmerus:

Hīc Mōrus adsit ; rēgis ēdictum iubet ;
vīvere nocentēs namque nōn dēbent diū.
Hoc est salūtī pūblicae pīgnus novum
servāre rēgum iussa. Mōre, dum vidēs
iūstum hoc tribūnal, loquere, quod vērum decet,
probumque rēgis subditum sapere hīc licet.

Morus: Rēgī fidēlis subditus semper fuī ;
sum, vīvō tālis. Laedere hīc nūllum volō ;
laesisse numquam mēns fuit ; bene omnibus
volō, precorque. *Cranmerus:* Restat hoc tantum caput.

Agnōsce rēgem ecclēsiae. *Morus:* Nōn est caput.
Istud fatērī nōn queō. *Cranmerus:* Semper tua
haeret voluntās pertināx : cōgī potes.

Morus: Certē est inīquum : cōgat, et mortem īferat ;
dum vīta corpus hoc reget, mēns haec erit.

Cranmerus: Ingrāte Mōre, nīl tuō rēgī dabis ?

Morus: Hoc corpus, atque hanc, quam petit, vītam dabō,
rēx pectus istud mōvit et nostram fidem ;
amō fidēlis subditus rēgem meum.

Probāre lēgem, quam tulit, numquam queō.

Lēx ista rēgī sit tamen. *Senator:* Sōlus sapit ;
antistitēs tot inter hic Mōrus sapit ;
et optimātēs et senātus dēsipit.

Rēx errat, errant quotquot hanc lēgem probant.

Morus: Nīl optimātēs Angliae paucōs moror ;
mēcum ipse sentit orbis, et patrum vetus
ita sēnsit aetās. *Senator:* Perduellis, prōditor
et rēgis hostis Mōrus est. *Morus:* Numquam fuī :
rēgī fidēlis hāctenus servus fuī ;

moriar fidēlis ; testor aethereās plagās,
nostraequē testor cōncium mentis Deum,
nec fictus animus, ficta nec lingua est mihī.
Fēlīx valēnsque rēx sit et rēgnum, precor.
Senator II: Tot verba frūstrā ; tollat ambāgēs ; probās
rēgisne lēgem, Mōre ? *Morus:* Dīxī, nōn probō.
Senator III: Haerēmus igitur ? Rēgis est laesī reus.
Cranmerus: Prōnuntiētur ; mūtēt aut mentem prius.
Senator III: Tē perduellem et rēgis offēnsī reum
prōnuntiāmus. Līctor, ī, Mōrō caput
rescinde ferrō, vīxerit. *Morus:* Grātēs tibī,
aeterne Genitor, līber et gaudēns agō.
Haec grāta mortis causa, cum prō tē morī
hodiē licēbit. *Senator I:* Sit satis, tolle hinc morās.
Comitābor, illum, līctor, abductum trahe.

SCÆNA VI

Morus, senator I, lictor, Religio catholica

Morus:

Nē tē fatīgā, līberō ēn prōmptus pede
ultrō praeībō ; grātior numquam mihī
illūxit aether ; Angliae reddam meae
mortāle corpus, spīritum reddam Deō.

Lictor: At exuenda, Mōre, vestis est tua.

Morus: Tua ista, līctor, vestis est, vestem cape.

Religio: Et exuētur Angliae pīnum decus ?

Prūdentiae, virtūtis, officiī decus ?

Et corpus istud, incluta mentis domus,
arx illa honōris et thronus cōstantiae,
nūdāta pandet membra ? *Senator:* Nunc dum tempus est,
tē verba, Mōre, prōloquī ad plēbem vetō.

Morus: Etiam hoc inīquum est ; liceat hoc saltem loquī.

Rēgis fidēlis servus et servus Deī
fidem Quirītum morte cōnsīgnō meā.
Tē cāra testor Anglia, occumbō tuus,
et Chrīstiānus sanguinem effundō meum.
Tū, Chrīste, rōbur adde, nīl mortem moror.
Lictor: Ignōsce, Mōre, cōgor, ut mortem īferam.
Morus: Mors ista grāta est, līctor, et grātēs agō.
Habēs amīcum, pectus amplectar tuum,
et pācis istud ōsculum accipiēs meae
et pīgnus istud. *Religio:* Ō Tonāns ! Et hoc caput,
caput hoc secābit impiae ferrum manūs ?
Et illa cervīx, Angliae haec cervīx cadet ?
Lictor: Permitte vultum, Mōre, vēlābō tuum.
Morus: Vēlābō mēmet, linteo hōc ūtar meō.
Religio: Ō sōl recēde, ēn Angliae Phoebus perit.
Caelum tenebrās indue, ēn Mōrus perit ;
vēlātur illud lūminis clārī caput.
Morus: Miserēre, Iēsū ; līctor, ēn cervīx patet.

SCÆNA VII
Religio, Margareta, angelus

Religio:
Āctum est, recīsum est Angliae tōtī caput.
Britanna tellūs, ēn tuum cecidit decus.
Britanna tellūs, ēn tuum columen iacet.
Britanna tellūs, ēn iacēs, ipsa hīc iacēs :
hoc ecce Mōrī fūnus est fūnus tuum.
Moriuntur omnēs, ūnus hic quandō perit.
Heu Mōre, quantus Angliae est lūctus tuae !
Margareta: Ergō perāctum est ? Sufficit nunc, ut gemam.
Religio: Lacrimētur ut tōta Anglia, hoc fūnus sat est.
Margareta: Et nīl relictum est ? Et nihil ? Vītae nihil ?
Vbi vultus ille, heu Angliae quondam iubar !

Et reticet ōs, ōs aequitatis organum ?
Et corpus illud Angliae fulcrum suaे ;
exāmine : mūtum, mortuum, abiectum iacet ?
Henrīce, facinus hoc tuum est ; iussū tuō
iacet peremptus, quī tuīs flectī dolīs
dōnīsque numquam potuit. Ah, ah, ah parēns !
Ego nāta certum iam colō nūmen tuum ;
ego nāta et mānēs veneror, et colō tuōs.
At dum sepulcrō corpus hoc condō tuum,
lacrimās, suprēnum filiae mūnus, cape.
Religio: Quid agam ? Quid ēheu ? Cūius implōrem manum ?
Et hinc abībō ? Vīvet ? Et vīvet diū
hoc fulminandum perfidī rēgis caput ?
Et nōn tonābis, magne caelitum Parēns ?
Et nōn dehīscet terra ? Nōn tōtus simul
patēbit Orcus ? *Angelus*: Religiō, spērā bene,
vindicta caelōs pulsat, et poenās scelus
inūsitatās sentiet. Sērō tamen,
sērō redībis ; interim clādēs tuī
ferant alumnī, exilia, carcerēs, crucēs
latēre dēbent, Haeresis rēgnum suā
tenēbit arte, et fēminaē¹ imperium grave
patī est necessum. Fāta dēcernent viam.
Quae Chrīstiānam regiō contemnit fidem,
vix recipit umquam, vel gravēs poenās luit.
Sunt dēbitārum longa poenārum mala.
Religio: Etiamne nostrī perferent ? *Angelus*: Multī ferent.
Generōsa vītam pectora effundent suam.
Etiam hinc crūōre martyrēs pulchrī suō
scandent Olympum. Nūlla mors vincet bonōs :
Hiberniaeque et Angliae campōs crūor
replēbit altōs, sed fremet frūstrā furor.
Religio: Patiēmur ergō, fāta dēcernent modum.
Miserēre tamen ō Angliae tandem Deus.

¹ I.e. Haeresis.

SCÆNA VIII

Henricus, Brianus, senator i, Bolena, Varamus¹

Henricus:

Heu pallidārum longa cūrārum cohors !

Pāx nūlla rēgī est ; intumēscit hoc meus
crēscitque pondus corporis, nec mē metus
umquam relinquit. Mōrus an fātō occidit ?

Senator: Vīxit : ‘Fidēlis patriae et rēgī meō
occumbō servus’, inquit, ‘et patrum fidem
moriendō servō.’ *Henricus:* Mōre, Mōre, quō meōs
trahis dolōrēs ? *Senator:* Chrīstiānus et papam

cōfessus obiit. *Henricus:* Semper hic cōstāns fuit.
Varamus: Catharīna vīxit, illa, rēx, coniunx tua ;

rēgīna quondam, vīxit. *Henricus:* Hoc nostrō est novum
sub corde vulnus ; vīxit ? *Varamus:* Hās ad tē dedit
moriēns tabellās ; īspice et tōtās lege ;
amōre rēgis saucia occubuit suī :
sollicita prō tē semper, ō quotiēs novās
quaesīvit ipsa lacrimās, quotiēs ait
moriēns : ‘Marītō, Chrīste, condōnā meō.’

Henricus: Perlege tabellās ; turbat hunc animum dolor !

Leguntur reginae Catharinae ad regem litterae.

Varam.: Hae sunt tabellae. *Henr.:* Flētus haud noster sat est,
lūgendus ipsō māior est lūctū dolor.

Et heu amōrēs illa contemnit meōs ?

Illa heu Bolēna ? *Brianus:* Iam tuae est aulae probrum ;
et impudīca rēgium spurcat torum ;
vulgāre scortum est ; frātris amplexū suī
potīta gaudet ; ūna rēgīnam omnibus
libīdō facilem subicit. *Henricus:* Iūrō caput,

¹ Lege annot. in extrema p. 49.

istudque scēptrum iūrō, iam poenās dabis.

Brianus: Ēn ipsa prōdit. *Bolena:* Nempe mē rūmor tuam accūsat ergō coniugem ? Quid, rēx ? Quid est ?

Henricus: Dēpōne scēptrum. *Bol.*: Nempe dēpōnam meum rēgīna scēptrum ? *Henricus:* Verticis pōnās decus, pōnās corōnam ; iubeō, sī nōn est satis, trahite impudīcam : vīle scortum, tū meam

aulam torumque polluis ? *Bolena:* Coniunx. *Henricus:* Tacē. Nōn es, recēde, nōn mea es coniunx, tacē.

Bolena: Et mē repellēs, cordis īdōlum tuī ?

Henricus: Scortum repellam ; tollite hoc sacrum caput ; vīdī ipse, vīdī : rēgiae es scortum domūs.

Abī hinc, recēde. *Bolena:* Per tuum pectus precor.

Henr.: Abī hinc, recēde. *Bolena:* Per tuum scēptrum precor.

Henricus: Abī hinc, recēde. *Bolena:* Sī mihi coniunx negās tuōs amōrēs, dā meam hanc vītam mihī.

Henricus: Moriātur ; īte, abstrahite, moriātur cito ; et impudīcum concidat ferrō caput.

Bolena: Ō magne rēx ! *Henricus:* Iam sentiēs rēgem : perī !

Bolena: Ō cāre coniunx. *Henricus:* Nōn tibi cārus fuī.

Cadat impudīca ferreā cervīx manū.

Abī hinc, et oculōs līberā aspectū meōs.

Brianus: Bolēna, cēde, iam ratum est, dēbēs morī, ista est voluntās rēgis ; ī, līctor, ferī.

Bolena: Miserēre, rēx ! Miserēre, coniunx ! Ō Tonāns !

SCÆNA IX

Religio, angelus, Brianus

Religio:

Haec iūsta poena est, nūllus impūne est nocēns ; animī īsolentis semper est rēgnum breve.
Et sēra sēcum culpa vindictam trahit.

Benīgnus ille māchinae aethereae Tonāns
lentō minātūr brachiō, tandem tamen
tonante vibrat flammeōs caelō globōs,
iūstusque dūrā vindicat poenā nefās.

Iacet ēn Bolēna, nempe pīncipium malī
et causa lūctūs. Ō Tonāns, numquid meō
fīnem labōrī sērō, sed sērō dabis ?

Angelus: Etiam iacēbit ipse rēx, quī in tē furiit,
stimulōsque mentis cōnsiae dēmēns feret.

Iam iam labōrat intus, et seipsum suō
fatīgat aestū ; longa mors, lensus dolor.

Religio: Ō iūste vindex ! Pereat, et tandem meō
reddar labōrī ; pereat, et rūrsum meōs
cultūs resūmam ; pereat, et vīvant meī.

Angelus: Certum est, perībit ; iam perit, dum sē videt
perīre lentē ; iam perit, dum sustinet
mentis tumultus ; iam perit, dum iam morī
perculsus horret. Patere, quod fatīs ratum est.

Ūnum sevērae saeculum haud poenae sat est.

Brianus: Āctum est, suprēmus tendit in mortem labor,
rēgisque corpus intumēscit amplius,
nec mēns dolōrēs ferre nec moram potest.
Tumet ipse vultus, pectus et pedēs tument ;
at horror intus turbidum pectus quatit.

Iam tōta trīstēs aula singultūs trahit.

Tremunt et ipsī pīncipēs. *Religio:* Haec est Deī
vindicta iūstī ; effugere rēx numquam potest.

Brianus: Ēn ille, tantum pondus est sēdis grave,
et mortem anhēlāns turbidō aspectū tremit.

SCÆNA X
Cranmerus, Henricus, Brianus, Religio

Cranmerus:

Fātālis hōra est, magne rēx, corpus tuum
sanguis relīquit ; concitā mentem, et tuōs
attolle sēnsūs ; māximōs rēgēs quoque
mors ūna tollit, certa nātūrae est via ;
et istud altī verticis sacrum iubar
cadet in tenebrās. *Henricus:* Sentiō et mortem et meam
īnstāre noctem : turbidō afflātōs metū
vix tūtus artūs urgeō : intumuī miser,
et ipsa tumidum pondere ēvincit suō
mēns lāpsa corpus. *Cranmerus:* Ērige et mentem, et tuōs
compōne sēnsūs. *Henricus:* Turba cūrārum ingerit
sē parte ab omnī. Restat an aliquid mihī ?

Brianus: Ēn vīta restat. *Henricus:* Vīta, quae mors est mihī.
Ō dūra vīta ! Vīvus heu mortem trahō.

Etiamne rēxī ? Mors, venī, mors, hanc meam
abrumpe vītam. *Religio:* Tē tuum torquet scelus :
intus redundās, iūsta iam saevit Deī
manus tonantis. *Henricus:* Heu Tonāns ! Heu, heu Tonāns !

Etiam monarchās tantus īfēstat dolor ?

Vbi sum ? Quid ego sum ? Quid fuī ? Quid nunc erō ?

Cranmerus: Ēmōta mēns est ; vincitur pectus metū.

Brianus: Vt terror intus, terror exterius premit ?

Religio: Haec poena mentis cōsciae est ! Hoc est scelus ;
scelestā semper vīta sīc mortem timet.

Henricus: Ō misera rēgum vīta ! Vah etiam morī ?

Et effluentis spatia nātūrae ruunt ?

Cranmerus: Spēs certa firmet pectus. *Henricus:* Ō spēs ! Ō mea
ubi spēs relicta est ? *Cran.*: In Deō. *Henricus:* Nempe in Deō :
post tot cruentās capitīs innocuī necēs ;

ēversa post tot templā, tot raptās opēs.

Brianus: Firmāta per tē est Angliae fidēs tua !

Henricus: Ēversa per mē est Angliae fidēs meae.

Ēversa per mē est. *Cranmerus:* Tot tuam probant fidem.

Henricus: Plūrēs recūsant ; quī timet rēgem, probat ; utinam probāre nēmō potuisset fidem.

Cranmerus: Turbāta mēns est ; vīta paulātim effluit, sēsēque nescit. *Religio:* Territat mentem scelus, et ācta pectus vīta cōnfundit metū.

Brianus: Turbātur iterum. *Henricus:* Nūlla iam restat quiēs.

Āctum est, perāctum est. Ō salūs ! *Granmerus:* Semper tibī

fuit salūtis cūra. *Henricus:* Nempe dum meam

quaerō salūtem, perdidī ; nōn est salūs.

Ō anime, quid agēs ? Heu, quid heu, quid agēs ? Quid heu !

Cranmerus: Ecclēsiae caput Anglicānae rēx timēs ?

Tibi vīta restat. *Henricus:* Anglicānam ecclēsiām, heu sēra fāta, perdidī. Ō miserum caput !

Tuum ad tribūnal, Chrīste, mē rēgem vocās ?

Īmō, īmō tolle, effulminā, nōn sim amplius.

Heu ad tribūnal ? Sim nihil, nōn sim amplius.

Religio: Ēn Anglicānae pontifex ecclēsiae ;

ēn quī cruōrem praesulum effūdit furēns ;

ēn quī suprēmī iūra pontificis negat,

summī tribūnal iūdicis dēmēns pavet.

Brian. : Vix restat aliiquid. *Henr.* : Quam malum est heu sīc morī !

Vīxisse sīc quam nunc malum est ! Nūlla est salūs,

spēs nūlla, procerēs ō meī ! Quantus meum

īnfēstat ardor pectus ? Hūc vīnum date.

Religio: Exstinguet istum nūllus ardōrem liquor.

Cranmerus: Hīc sapere, rēx, in morte iam dēbēs tuā.

Henr. : Āctum est, perāctum est, cūncta perdidimus. *Brian.* : Iacet,

exstīcta vīta est. *Religio:* Rēge dē tantō nihil

nisi hoc cadāver restat et longus dolor.

Cranmerus: Agedum, efferātur ; Anglia hoc fūnus tuum est.

SCÆNA XI
Religio catholica

Ō iūste caelī Rēctor ! Ō vindex Tonāns !
Occumbit igitur hostis, atque hostis tuus
meusque, numquid Angliam aspiciēs tuam ?
Aliquandō numquid ? Saeculum sī sit satis,
etiam morēmur saeculum ; lateat fidēs,
lateant fidēlēs ; fēminaē imperium patī
nihil recūsant ; pectore īfrāctō necem
prō tē subībunt ; exilia, taetrōs specūs,
et quod iubēbit efferae mentis furor,
ferent parātī ; sed tamen, tandem tamen
redīre dōna, rēgibus vēram novīs
īinfunde mentem, fac tuam nōscant fidem ;
et rūrsus Anglōs Rōma connumeret suōs,
rūrsusque Hibernōs relligiō iactem meōs.
Aliquandō, Chrīste ! Per tuam mortem petō.
Aliquandō, Chrīste ! Per tuam crucem petō.

FINIS TRAGŒDIÆ

20201107

STVPRVM omnium maximum temporum in domo regia Britannica umquam factum ante oculos proponere nostros videtur HENRICVS OCTAVVS tragoedia NICOLAI VERNVLÆI, cuius titulus melior alter fortasse fuisset *De rege quodam salaci cum pae-lice sua pellaci*, ita poeta res, quae ad discrimen deduxerunt extremum illud pernotum omnibus, amplificavit catholico iure pioque perfusas, capitibus aliis super alia per scaenam volventibus. Quamquam de regio pari illo famoso permulta iam conscripta sunt multum, cuius utriusque persona et cinematographica arte et televisifica per imagines oculis semel atque iterum proposita iam est nostris, tamen historia haec ludicra tali in luce ex longinquo conspecta delectationem nobis affert novam, parvulum interdum risum eliciens. Huc accedunt huius poetae, qui XVII° saeculo floruit, cuiusque nomen gloriaque immerito obscurata sunt, sermo et verba ipsa, summa exquisita compositaque arte, luminum dicendi plena eloquentiaeque fulminum, expedite autem et facile currentia, aures svaviter titillant vocibus et pascunt, quae hoc libello ex obliuione conati sumus vindicare perpetua.

Quis audax suscipiet spectaculum hoc in scaenam edendum ipsam?